БИБЛИОТЕКА СССР им. В. И. Ленина

# ЯЛАТ ЧУЭЦА ДОЛАДЕННАД!

## ХЬАЛХАРА ГЕКТАРАШ

ГРОЗНЕНСКИ производственни управлене «Новый быт» яхача колхозе тоъал дуккача кхашкара ялаташ кхьчад. Цу боахамерча Выстропа Алексея бригадацара механизатораш республике эгара хьалха болабеннаб ялаташ чуэца.

Кхашка араяьннай кхо жаткен ше лела цхьа комбайни. Хьекха касарах Iодиллад хьалхарча гектараш тIара ялат.

Кхашта гонахьара йисташ хьокхилген юкъе гIолла накъаш доахаш хьокхилген тIадиллад опытни комбайнера Кукушкин Анатолена. Цо аьрда мукх дIаозаш ши грузовой автомобиль лел, — комбайна бункер чура мукх духхьал хьатта бода. Жаткай машиниснашта юкъе яхь яьржай: мукх дукхагIа хьан хьокх, жатка дикагIеи сихагIен хьан лелаю хьажа. Хьалхарча дийнахьа дика къахьийгар машиниста Сухотько Михаилен тракториста Шинико Михаилен. Цхьабакъда, царел хьалхаваьлар Монашин Александри тракторист Коленченко Владимири. Хьалхарча кхаь сахьата болх бича ялх гектар гаргга мукх хьеккар цар.

—Укх гаргарча деношка,— йоах хьалха латтача механизатораша, — нормах 14 гектар хьакха езача метте, 20 гектар хьокхаргья оаха.

Выстропа Алексея бригадацарча къахьегамхоша лерттIа минеральни удобренеши гербицидаши а тохаш дики кхедаьд ка бола ялат. ХIара гектара тIара 20 центнерал кIезигагIа боацаш мукх боаккхаргба.

— Ялаташ чуэцаргдолаш йола техника ший ханнахьа кийча я яь, хIанз хIама дукьала ца эккхаш болх беш я тха, — йоах бригадира. — Сиха доа ца леш чу а ийца, пачхахьалкхен амбарашка тоссаргда оаха дикагIа дола ялат.

Механизатораша болх дика вIаштIехьбаккхар бахьан долаш хьалхарча дийннахьа а хьекха 30 гектар гаргга гурахьа був мукх Iобиллар. ЭггIара дикагIа къахьийгар Монашин Александрен Коленченко Владимирен. ЦIаккха ца соцаш болх бу цар жатко.

Ялаташ дIахо а чуэцаш латт...

М. ГОЛЬДМАН.

СУРТА ТIА: жатка машинист А. Монашин тракторист В. Коленченкои.

Н. Кобнашвиле сурт.

# ГIалаташ дIа а доахаш

Наьсарен производственни управлене «Ингушский» совхозе комбайнаш, кхыйола ялат чуэцаш йола техника кийчъяра болх дика вIаштIехьбаьккхабар. Мастерскеш эшаш йолча инструменташца, станокашца Iалашъяьяр, бригадин хьисапе ремонт ергйолаш ремонтникий группаш вIашагIъеххаяр. Дерриге вIаштIехьдар 10-ча июне ерриге ялатий комбайнаш, кхыйола техника ремонт яь йистеяккха.

Бакъда, ремонт елга дIаьхделар. Из дар цхьайолча организацешка шоай декхараш лерттIа кхоачашдеш ца хилар.

Масала, «Ингушский» совхозера апрель бетта СК-3 яхача комбайна цхьа двигатели, зарядка яра 10-и, тоае 6-и аккумулятораш яхьийтаяр «Сельхозтехника» Грозненски МРО.

Тоа а яь двигатела аккумулятораш кхыча боахамашта дIа а еннa, тха де хIама дац яхаш багIа цун кулгалхой. Из бахьан долаш итт ше лелаш йола комбайн балха араяла йиш йолаш яц. ХIаьта запасни оатхалашца во Iалашлу «Сельхозтехника» боахамаш.

Из иштта дале а кIаьале 27 ремонт е езача ялатий комбайнах 26 ремонт яьй. цIепа 19 комбайн вIашагIъеллай, уж цIера духьаларча средствашца Iалашъяьй, массане тIа комбайнераши цар гIончаши ба. Цу гIулакхо торо хулийтаргья комбайнага цахаддаш болх байта. ХIанз уж кийча а йиса аккумулятораш хьа ма кхьччаигехьа кхай тIа арайовла. ХIаьта аккумулятораш ярга ца хьежаш мотор болаболийташ йола двигателаш оттаьй ялх комбайна.

Яь йоалаш латт жаткашта ремонт. Тайп - тайпарча 46 жатках 20-на ремонт яьй, цIена 22 вIашагIъеллай, юхейисача 4 жаткаеи цхьаи комбайнеи сихха ремонт еш латт.

Иштта дика тоа а яь латт ялат цIендеш йола 4 машин, автопогрузчик. Дика кийчъяьй ергIаш деш йола техника, йол хьокхаш йола 24 машин, кхыраш а. 12-ча июне «Кавказ» яхача колхозера ена механизаторий комиссе раьза хилар яьча ремонта. Цар белгалдаьккхар комбайнераш Х-Б. Гетагазова, У. Г. Цечоева, Б. Додова шоай комбайнаш дика тоаяь хилар.

Шоай яраш тоаярал совгIа 6 комбайн тоаеча новкъостал даьд цар.

ХIанз тоаяь яьнна комбайнаш, жаткаш бригадашка дIакхувлаш латт.

Б. АРЧАКОВ,
тха собкорр.

# СИЙНА АРЕ

Шелковски производственни управлене Менжинске цIерахча колхоза кхашка тхо дIакхаьчача хана, тхона цIаьхха духьалъэттар укх тайпара сурт.

ВIаштIеххьа - тIехьа йодар шя «Беларусь» шоашта тIехьа шерра хьакхаьча баьца оаса а бутеш.

Массехк минут яьнначул тIехьагIа тхо къамаьл деш дар балха лоархIамегIарча участках цаI — юкъарча хьайбай боахама эша гIожа доакъараш кийчдеча механизаторашца.

«ЦаI массанена тIехьа, массава цхьаннена тIехьа» яхача принципах болх беш йолча Бурлаков Андрея а Савченко Владимира а агрегаташа цIаккха ца соцаш болх бу. Планах хьакха езар 8 гектар йолча метте, цар юкъера лаьрхIача цкьаи косилкаца кIара денна 16 гектар хьокх. Иштта дика болх бар бахьан долаш лоацача хана 500 гектар гергга йол хьекхар колхоза дикагIча къахьегамхоша. Колхоза хьакха езача еррягача аьлах ийсса ах хIанз яц аьпна я из.

Йол хьокха машинаш юха а шоай наькъа йолаелча, дукха ха яьккхар оаха гаьна боалаш латтача йол хьокхарашта бIара а хьежаш уйла еш: ма чIоагIа лакхбу сага сакхетам доттагIлен гIулакхашеи вIашка деча новкъосталашеи. Уйлаши гIулакхаши иштта дика хилар хьахьокх йоккхача энтузиазмаца а хьинарца а КПСС ЦК февральски Пленума исторически решенеш кхоачашъяр духьа юрташкарча къахьегамхоша хIанз лоаттабеча къовсамо.

СУРТА ТIА: болх беш йоалла Бурлаков Андрей Устиновича йол хьокха агрегат.

М. Ткаченко сурти тексти.

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 72 (3924). | Шинарди, 16 июнь. 1964 шу. | Мах 2 кеп.

# КИЙЧБЕННАБ

ДЕННА гарга гIерт гурахьа дийна ялаташ хьакха деза ха, ейлуш латт хьинар совхозийи колхозийи кхашка. Лакха хьувкъам хьалкхебара, юрта боахама продукташ дукхагIа яхара тIагIертта къовсам лоаттабу укхаза.

Доккхий социалистически декхараш тIа а ийца уж кхоачашдара низ ца кхобеш къахьег. Шаьла производственни управлене «Джалка» совхоза болхлоша. 2360 гектарах хIаране тIа 18—20 центнер гурахьа дийна ялаташ, 3000 гектарах хIаране тIа 35 центнер хьажкIаш. 1248 гектарах хIаране тIа 220 центнер шекара свекла хьалкхее а пачхахьалкхента 2000 тонн дулх, кхыйола продукташ йокка а лаьрхIад совхоло.

ВIалла шеко яц уж кхоачашдергхилярах. хIана аьлча гоазали хьинари кхо ца деш, бизам тIабаха къахьегаш ба совхоза болхлой, тоъал я царга дикагIа йола техника, хьаьна да царгара лаьтташ, иштта дика да Iалама хьалаш а.

Совхоза кулгалхой декхар да боахамерча тракторехи, шерра кха чулоацача машинехи, ка бола ялаташ чуэцачи а кхыча а техникахи бизза пайда эцаргбола гIулакх вIаштIехьдаккха. 15 говра низ болча хIара трактора аха а, макка бакхха а, кхыдола балхаш де а 500 гектар лаьтта кхоач совхозе укх шера. Изза кхоач лаьтта управлене кхыча боахамашкарча тракторашта а.

Ханнахьа дIадола а даь дика, сиха, техника вIалла соцаьца лоаттаеш болх барга хьежжа чуийца дарга ка бола ялаташ. Цун лоархIам а беш ший ханнахьа техникана ремонт е болабелар «Джалка» совхоза механизатораш. ХIанзлехьа боккъонца ремонт яь яьнначул тIехьагIа комисси а хьежа могаяь дIаоттаяьй 11 комбайн, 29 жатка.

Ерриге кхашкара [illegible] лерттIа кийчъяьй боахаме, хий чулоаттадара эша педаш, пхьегIаш, бао кхоча, цIи йоаю средствашш Iалашъяьй укхаза.

ЕКАРА свеклана, хьажкIашта, коартолашта, кхыча культурашта эша гIулакх деш я хIанз ерриге а трактораш. Техниках боккъонца пайда эцара керттера лерхI механизатораша шиь сменах болх бар, машиний агрегаташ лерттIа а ийса а вIашагIйоккхилга, уж лакхерча скоросташца лелаелта, хан-ханнахьа царна эша гIулакх лоаттаделга. Цу тайпара болх бергба «Джалка» совхоза механизатораша.

— Шерра-шара критика йора тхона, кхы ергьяц тхона критика, хIана аьлча, тхола болх лерттIа тоабаьб оаха, — йоах комплексни бригада бригадира, коммунистически къахьегама ударника С.-У. Чамаева, — дIадахача шера бизза болх байтацар тракторашка, цар беш бола пайданера болх 60 процент мара бацар, хIаьта йиса ха зехьа йоайора царна доагор чудоттеш, техгIулакх деш. смена чаккхъяьннача хана трактористаш хувцалуш а.

Машинашка доагор доттилга, механизатораша кхача кийчбелга, кхыдараш кхашка дергдолаш вIаштIехьдаьккхад укх шера, из бахьан долаш кIезачагIа йовргья ха, пайда а ца эшаш дIа-са лехаргьяц тракторарш.

ХIара тракторви комбайнаи тIачIоагIбаьб йоккха опыт йола механизатораш, вIаштIехьдаьккхад цар шин сменах болх белга. Царна новкъостала хьожабаьб механизаторий курсаш яьха бола къона тракториснаш, хIаьта говзача механизаторашка дIатергья дуккхача хана Iояяь шоай опыт къонахчарна,— лувц керттерча инженера нов. Ибрагимова. — Лакхерча скоростацца агрегаташ леланрах культиваци еш, баьпаш цьокхаш, кхыдола балхаш деш къахьегама овсарле дикка лакхъе вIаштIехьдоал тха. Техникана бизза цуьнь хилийтар керттера декхар лерхI «Джалка» совхоза механизатораша.

КА бола ялаташ хьокхача хана къахьегама овсарле лакха йолаш болх бара лоархIаме да машинашта ду технически гIулакх лерттIа вIаштIехьдаккхар. «Сельхозтехника» объединенена чуйоагIача Шаьла отделене боахамашта еннай хIараниеца механики массехк слесари волаш йола автомастерскеш. Цар декхар да юрта боахама машинашта графиках доагIа техгIулакхаши ремонташи яр, цул совгIа ханханнахьа плачови ремонт яра мастерскешка тракторашш дIаахийтар. Цар иштта вIаштIехьдоахаргда машиний агрегаташ ийса вIашагIйохка, механизаторашта хьалха латтарий балха методаш йовзийтаргья.

Лакхе белгалдаьхараш кхоачашдаро торо хулийтаргья юрта боахама техниках бизза пайда эца, цун къахьегама овсарле лакхъе.

М. АЛБОГАЧИЕВ,
тха собкорр.

# ГIулакхаш тоалуш латт

ДУКХА ха йоаццаш ялат чуэцаш йолча техникана ремонт елга во лелар Наьсарен производственни управлене «Октябрь 40 шу» яхача совхозе. Дуккха кхоачамбоацараш дар ремонт яра юкъе. Тоъаш яцар эшаш йола оатхалаш: блокаш кортош, транспортераш, «МЖ-10-46» яха седкъилгаш, иштта кхы дуккха а.

Мастерскешка болх лерттIа дIабахьара дукха инструменташ эшар. Iургаш доаха зIамига а доккха а бурош, фрезерни станокий урсаш, металл цIенду каьхат дацар. Из бахьан долаш лоадама хIама ца эшаш йолча комбайна дуккха йоаккхар тоае йиш йоацаш латташ.

«Сельхозтехника» объединенеи Сунженски МРО-ей заявкаш теларах хIама хилацар.

Цу гIулакхаша чIоагIа тIехьадаьккхар ремонт елга.

Оатхалаш ярга хьежарах кхы хIама хургдоацилга кхетадаь механик вола нов. Зурабови мастерске заведующи вола нов. Арчакови шоаш оарцагIовъяр эшаш йола оатхалаш лаха. Кхыча совхозашка ухаш Iалашйир цар уж.

ХIаьта техника ханнахьа ялат чуэцара кийча хилар мел лоархIаме да кхетадеш дика къахьегар комбайнераша. Шоай комбайнаш тоаярах кхоачам ца беш, кхыраш тоайора цар.

Масала, ОлиговгIар Идрисеи ИсмаIалеи шоай комбайнаш тоаярал совгIа цхьа тиша яр а тоаяьй цIена шиъ вIашагIа а еллай. Осмиев Мухьмада шиъ комбайн тоаяьчул тIехьагIа сварочни агрегат вIаштIехьа яьккха оатхалашта сварка еш ва. Комбайн тоаяьйннав Евкуров Жабраил а.

Иштта болх сихбарах хIанзале 32 ялатий комбайнах 27 кийча я ялат чуэца, царех 22 ремонт яь я. ХIанз сихха тоаеш латт юхейиса комбайнаш. Тоае езача 13 жатках 7-на ремонт яьй, тоаеш латт силос хьокхаш йола комбайнаш, йол хьокхаш йола машинаш ерригаш тоа а яь дIаоттаяьй.

РЕМОНТНИКАША баьча балхага хьажа 10-ча июне «Экажевский» совхозера керттера инженер нов. Аушеви механик нов. Арапханови комбайнераш нн. Евлоеви, Газикови юкъе а болаш тIахьожам беш йола комисси ера совхозе. Царца бар Наьсарен производственни управлене керттера инженер нов. Абадиеви технадзора инспектор нов. Быстрицкийи.

Комбайнашта ремонт дика яьлга белгалдаьккхар комиссе, дорадаь кагий кхоачамбоацараш сихха дIадахара декхарийла бир ремонтникаш.

15 июнь тIаккхачалехьа ерриге ялат чуэцаш йола техника кийчъе аьнна комиссена хьалхашка дош делар мастерскей коллективо.

Т. АБИЕВ.

# ХИЙ—КХАШКА

## ХЬАННА ЭШАШ ДА ИЗ

### ХИЙ ДЕХКАРАШ ШОАЙ БАЛХА ТIЕРА БОАХ

Лаьтташта хий декхаро лаьттанцара тIоадал совъяккхерал совгIа, цо тоаду дIадийначa хIамай овлашa хьоаьал хьаозилга, лаьттан йIовхала режим. Юртбоахама культурай хьувкъам лакхбергболча лоархIамегIарча средствах цаI я из. Хий дехкача лаьтташа дукхагIа беркат дола йиш хилар гургда тха управлене цхьайолча совхозий балхах хьахиннарашка хьежача. Йоъал лаьттача 1962 шера хий дехкаш хиннача 35 гектарах хIара гектара тIара 55 центнер йоаккхаш кIа дьаккхар Мичурина цIерахча совхозо. ДIадахача шера хий дехкача лаьттан хIара гектара тIара 49,5 центнер хьажкIаш яьхар «Самашкинский» совхозо, хIаьта «Красноармейский» совхозо кIара гектара тIара 178 центнер йоаккхаш баьца дааараш даькар, планах дака дезаш хиннараш 100 центнер мара ца хиннача метте.

Тха производственни управлене совхозашка укх шера планах 5600 гектар оахамеи цхьа эзар гектар цхьа дIадийнча дукхача шерашка тIаюплача баьцийи хилийта лаьрхIад. Цхьабакъда, тха управленерча боахамий кулгалхоша йоагIача тайпара йоакхо яц дIадийнача хIамашта хий дехкара. Совхозий кулгалхоша массаза а кхы тайпа балхаш тIадехк гидротехникашта, цар керттера декхар хий дуллилга вIаштIехьдаккхера хий дехкача кулгалделген хилар оIоашта ховшшехьа а. Из да вегетационни хий декхара болх во делара керттерча бахьанех цаI.

Масала, «Лермонтовский» совхозера гидротехника нов. Шуникова хий дехкара болхаца дуазаденна цхьана а хIама доацаш дола гIулакхаш тIадехк совхоза кулгалхоша. Из бахьан долаш чIоагIа тIехьадисад хий дехкилга. Планах 80 гектара тIа дилла дезаш дола хий 25 гектара тIарча баьца даараштеи 10 гектара тIарча сомий гаьнаштея мара диллацдац. ВIалла а хий диллаяэ я 330 гектара тIара гурахьа йийна культураш.

«Самашкинский» совхозера гидротехник нов. Хваури укх тIеххьарча деношка кхачалца агронома - семеновода гIулакха тIа лелаваь.

Уж тайпа моттигаш кIезига хилац управлене кхыча боахамашка а. Из бахьан долаш тха управлене боахамашка планах дилла дезачох 20 процент мара хий диллацац теханалца.

Ф. ТАМАЕВ.

Урус-Мартана производственни управлене инспектор-организатор.

# КЕРДАЧА ТАЙПАРА

Тха бригада коллективана дика бовз кердача тайпара, хIара гектара тIара дукхеи дарегIен продукци йоаккхаргйолаш, боахам интенсивно лелабара мах. Цудухьа тхоаш долча юкъеккхухь оаха эггара толашагIа мел дар.

ДIадахача шера тха бригадо эггара дукхагIа хьувкъаяьй коартолаш — 80 гектар долча лаьттан хIара гектара тIара 105 центнер, планах лаьрхIар 90 центнер мара ца хиннача метте. ТIаккха байзар тхона минеральни удобренеи мах а. ХIара гектара тIа шишша центнер тессар оаха уж.

ХIанз дIайха денош эттад. Бригадо леладеча кхашка хий дилла арабаьннаб итташ болхлой. Гурахьа дуача кIии 130 гектра тIа хий диллад оаха хIара гектара лоархIаш цхьаьнца центнер аммиачни селитр а тохаш. Результат геттара дика хилар. КIа кIезиг-дукха маьлхерлаха дар, хIаьта хIанз, аммиачни селитраца хий диллачул тIехьагIа, бIарг гIадбугаш, форд мо латт. Цу тайпара оаха дукхьашха диладар хий.

Хий дехкача балха тIа къахьегаш я тха Фомина Верасе Изотьева Мариеи кулгалду ши звено. Кхалнахе дика кхоачашду шоай декхараш.

Укх шера оаха чIоагIа лаьрхIад кулгаца мамогга кIезигагIа къа а хьегаш культураш кхее. 120 гектара тIа гидуаргаши 50 гектара тIа коартолаши кхею Гриценко Николая звенос. Гидуаргаш культиваци яь а коартолаш гувнаш даь а яьннай. Минеральни подкормка яьй царна хIара гектара тIа 130 килограмм а йолаш. Укх деношка цу культурашта хий дилла долалургда тхо.

ХьажкIаш кхееш я Вергин Николая звено. Цу культурана а иштта минеральни подкормка яьй.

Тха бригада коллективана Iадиллад аьхки юа гидуаргаш 45 гектара тIа дIаювлга. Из сорт керда а массазарчул 23 ди хьалхагIа кхачаш а да. Укх деношка вIайнйна ярга из культура.

А. ЕРЕМИН.

Сунженски производственни управлене «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза кхоалагIча комплексни бригада бригадир.

# ХЬИНАР СОВДОАХАШ

Укх шера хьалхарча ах шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоржаяьяр тха завода цехий, участкай, установкай коллективаша. Цхьаьне санна массане а хьалхашка оттадаь декхар дар из план ханал дукха хьалха кхоачашъяр. Из декхар дика кхоачашдаьд оаха. Валова продукца арахецара 6 бетта план завода коллективо 11-ча июне кхоачашъяьй, хIаьта товарни продукци арахецара план а укх деношка кхоачашъергья технологаша.

Завода установкай коллективашта юкъе хьалхарчарна ах шера план кхоачашъяьчарех я коммунистически къахьегами сийлен цIи делаю тха установка коллектива. Валови продукци арахецара ах шера план 7-ча июне кхоачашъяьй установка технологаша.

Т. ЛЕТКОВСКАЯ,

Грозненски нефтемаслозавода № 18 йолча установка начальник.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

# БОЛХЛОЙ СОБРАНЕШТА— ДУККХАГIА ТЕРКО

Хоьш да, моллагIча коллективо доьхна толамаш нахаца беча баллага, царна хьехам баларга, уж кхетабарга, социалистически ихьа, производствана доьл дара юкъеозарга хьежжа хуьлаш хилар. Нахаца болх бар керттерчарех кертердар да.

Цу гIуллакха боккхачу лоархIаме ю болхлой собранеш. Цар новкъостал ду коллективаш кхотаяра, шоай предприятей, гIишлоний гIуллакхашта хьалхара шоаш чIоагтIа бехктохкаме хетаргболча уйланца уж хьалкхебара, пайда эцанза йола торонаш гучаяхара.

Болхлойн гIуллакхерча наьхен собранеш боккъонца кийчъ я еш, хан-ханнахьа чакхйоах «Малгобекнефта» мехкдаьтта промыслови управлене, буруш деттача конторашкен промыслашкен, «Горскнефта» мехкдаьтта промыслови управлене транспортни, электро-монтажни, Iанара-хин цехашка. Укхаза собранешка дувцца уьттаду коллективай вахарен гIуллакхийн лоархIамера дешаш, тIехьийча рашенешта тIахьожам лоаттабу.

Мехкдаьтта промыслови управлене № 2 йолча тохкама кIоарга буруш деттача конторе (партбюро секретарь нов. Гастемиров, буровой комитета председатель нов. Вузулуцкий) планах ю собранеш, буровой комитето партбюроца цхьана ден повестка уьттаю, собрани хургхиларах хьалхагIе а хоам бу. Iцхьан шера бархI собрани хьй конторе. Цига дийцар социалистически дехкараш кхоачашдарах, къахьегамен производственни дисциплинах дола дешаш, горока къахьегамхой депутатий Совета исполкома балха кьакьехьара отчет.

Болхлой собранеш кийчъяран чакхъяхаран дика опыт Iоаньй цу тайпара «Малгобекнефта» № 1 йолча тохкама кIоарга буруш деттача конторе а (партбюро секретарь нов. Щукин, буровой комитета председатель нов. Якушкин). Буруш деттача бригадай болх шуй тайпара хилари уж шоайла аIаши гаьна хилари теркал а деш, укхаза, юкъарча собранешта меттел, цекийн бригадайн викалий конференцеш ю. Ер шу хьадоладеча деяз уж тайпа собрани нох хиикай укхаза. Уж собранеш дуккхагIйолча хана контора ерригача коллективашка цхьан дийнахьа хул. Цига хул буровой администраце, партийни бюро а буровой комитета а викалаш. ШоллагIча е кхоалагIча дийнахьа цар партбюрои буровой комитетен викалаш болча контора кулгалхоашта дIадувц собрани мишта чакхъьялар, болхлоша фу замечанешн предложенешн елар а. Цу сахьате йоагIаш йола распоряженеш ду гучадаьха кхоачамбоацараш дIадахен маьхера предложенеш чакхъяхен. Укх тIеххьарча хена болхлой собранеша яьча решенеех буруш деттача бригадашка сушилкаш хьейир, болхлой вахте дIаккхувлилган юха кIаккхувлалгеи дика вIаштIехьдаьккхад.

Дика чакхъюл шоайла яхь лелаеча жии промысла коллективашка цхьана ю собранеш. Цига итогаш ю тIайпа дехкараш кхоачаш мишта даьд хьожаш. Цу тайпара собранеш хул лехерча моттигашка гIуллакхаш мишта латт хьежачул тIехьагIа. Къамаьлаш ду шинна а коллективе викалаша. Цар белгалдоах пайда эцанза диса кхоачамаш, кхоачамбоацараш дIа мишта даха деза хьеж, шоаш цIераш йоах яхье лоталв хьакхарий.

Болхлой собранешен конференцешен новкъостал дора болхлойн гIуллакхерча наьхен производственни хьинар айдара, паччахьалкхен планаш тIайпа дехкараш кхоачаш а тIеххоачаш а дара.

Цхьабакъда, МагIалбикерча предприятешка, гIишлоинашка, учрежденешка болхлойн гIуллакхерча наьхен собранеш кийчъяран чакхъяхаран юкъе доккхий кхоачамбоацараш а да. Цхьайолча партийни профсоюзни организацеша теркалбац къахьегамхошта хьехам балара, уж кхотабара, уж производствана доал деча юкъеозара дика формаш йолча болхлой собранеи лоархIам. Къаьстта вIаштIехьдоацаш латт гIуллакх наг-нагахьа мара болхлойн гIуллакхерча наьхен собранеш ца еча, дувца уиттадеш дола дешаш во кийчлеча, профсоюзни актив цу деша кIезига юкъе озача моттигерча промышленноста предприятешка, коммунальни боахаме, торговле, транспортни гIишлойн организацешка, хIаьта мишта «Малгобекнефтен» «Горскнефтен» цхьаццайолча цехашка а бригадашка а. Масала, «Малгобекнефта» гIишлой-монтажни управлене соахкен укх шера пха беттан ерригаш а кхоъ мара болхлой собрани яьц, хIаьта царех а цаI отчетно-хоржамий а я. Промыслови машиникъа коллективе бIаргчача 1963 шера цаIи укх шера пха бетта шиъ мара болхлой собрани хиннаяц.

Нагахь собрани яц кирпишний заводе, «Горскнефта» мехкдаьтта промыслови управлене, нефтеразведка участке, «Грозпромстрой» треста гIишлош еча СМУ-2 участке. Цудухьа, тамаш а яц, цу коллективашка къахьегамен производственни дисциплина лоха хилар, балха тIера бувлаш а хаиахьа балха тIа хьа ца боагIаш а моттигаш хилар, паччахьалкхен планаш кхоачаш ца яр.

ГIишлонхой бIаргчача бригадаша балха аравла ца тугаш моттигаш хиннай «Грозпромстрой» треста шоллагIча гIишлой-монтажни управлене гIишлой участке. Укхаза хадданза дIаоволаши хьайешн латт кадраш. Профтехобразоване арахийцача бIаь сагах 20 саг производство а йита дIавахав. Цул керттера бахьанаш да къахьегам во вIаштIехьбаккхар, Iе моттиг Iалаш ца яр, хьехама болх тесса лелабар. Общежите малараш мел, хулиганство лелаш, вIашагIдет. Селлара харцахьара хIамаш доллашехьа а, дисциплина чIоагIдара, гIишлонхошта хьехам балара дешаш собранешка дувцаш дац.

Белгалдаккха дезаш да, дукхача кхьча предприятешка а болхлой собранеша дувцараш цхьан тайпара, дIаяхача хана предприятешна баьча балха итогашка дувзадена дешаш хилар. Хетаргахьа, из да, болхлойн гIуллакхерча наьхен собранеш кийчъярен чакхъяхарен практикана юкъе эггара дукхагIа даьржа кхоачамбоацараш.

Собранешка дувцаргдолча дешай повестка оттаеча хана профсоюзни комитеташа уйла дукхагIа тIайохийтаргйолча тайпара вIаштIехьдаккха деза гIуллакх. Цо болхлойн гIуллакхерча наьхен царцара безам совбоаккхаргба, лаккхбергба коллективай вахарера цар лоархIам. ЛоархIаме да, болхлой собранешка лаим наха хьехам баларца, лер тIара даьналче гIуллакхашта, дисциплина телхаерашта дуьхьала, къахьегамхой балха, вахара, культурни гIуллакхаш тоадар дуьхьа лоаттабеча къовсамца, бераш кхедеча даьшта-новкъостех школешен новкъостал дарца дувзадена долча дешашка хьажар. Собранешка дийцача пайдана хургда производство хьалха латтарий балха опытах дола хIамаш.

Йир дайтар дуьха мара еш яц собранеш цхьаццайолча моттигашка, хIаьта уж дикка пайда боалаш а хьалхашка латта дехкараш кхоачашдара новкъостал деш а хила еза. Цудухьа даим йоакхо е еза болхлой собраненаш пайда боалаш хилайтара. ХIаьта, из дицду цхьайолча партийни профсоюзни организацеша. Цкъаза, каьхата тIа дIаязъьйча юс болхлоша, инженерашка, техникашка еина маьхера предложенеш.

Масала, дIададаха шера дика инициатива йолайир лаьгоши оалаш йола нормаш лакхъе даьна предложени еннача ремонтно-механически цеха токара нов. Смсуловича. Цхьабакъда, из почин хьаллаьваьлар хьнча коллективашка. Из шерра дIайоаржаьлзар кхиметтел ремонтно-механически цеха а.

Ер шу доалуча хинна 1963 шера балха итогашта хетаъ хиннача «Малгобекнефта» ОРС-а коллектива собране доккхий кхоачамбоацараш гучадаьхар торговли общественни кхача кийчбелгеи вIаштIехьдаккхара юкъера. Пхи бутт дIабаьлар, хIаьта гIуллакхаш тоа ца даларал совгIа, кхы а чIоагIагIа телхар. ХIаьта лоадеме хIама деш а шй балха план оттаеш а яц ОРС-а профсоюзни комитет. Цхьабакъда, уж кхоачамбоацараш теркалдац е «Малгобекнефта» промыслови комитето а, е КПСС горкомо а.

Цхьаццайолча профсоюзни организацешка протоколаш во леладу, цар тIа яц собранешка даккъа доалаш хиннарашка тайпна предложенеш а критически замечанеш а. Цхьаь цаI протокол юхедасадац «Малгобекнефта» гIишлой - монтажни управлене, электромонтажни цеха профсоюзни организацешка.

Укх тIеххьарча хана кIеантдуккха цу дешага хьажа йолаенай парте горком. Цхьабакъда, хIаьта а, эрзадаьна доаьшна хIама дац. КПСС горкомо боккха болх бе безарйба семилетка кхалахен хаьай хьалха кхоачашъяра коллективаш озаргIйоачача болхлой собранеи лоархIам лакхбара.

В. КОСТИН.

# ХИМЕ БЕРКАТ

Вай халкъа боахами советски наьха бити химически продукцеш Iалашде дезаш я химе, химически методаш шерра юкъекхъхьа еза промышленностан юрта боахамах.

Укх 7 шера минеральни удобренеш кхоаза дукхагIа арахеца лаьрхIад парте, хIаьта дар торе хулийтаргьа алхха цхьа ялат 3 млрд. пунт дукхагIа даккха, хьункъам лакхлургба юртбоахама кхьча культурай а: болмбе, свекла, кхартолий, кхьчар. ХIаьта цунах хургба кхачен продукташ дуккха а дукхагIа яхаргахьа боакха тIа.

Семилетка шерашка 7-зза дукхагIа кьеш хургья пластически массаш искусственни кIувнаши. ХIаьта цун мелан да автомобилий тата доаца шестернеш меттел, самолетий дохаш доаца кизгаш меттел, станокий оатхалаш меттел кота буькхо гIирс, ихьегIаш, мебель, цIегIа леладу кхьдола предметаш а дерегIча, чIоатIача, хозача, мукх ца юача, йоахка ца луча, химе халкъа луча кердача материалех хьергкилар.

1965 шерага кхоачош 4-зза дукхагIа хьадеш хургйа искусственни хьоасий, хIаьта царах эггара маьхера йола синтетически ярш—12—10-зза. ТIаккха а химех доккха беркат дергда советски халкъа.

Укх тIеххьарча ханнаьца ленах доаккха деррига даьтта олифа хьаьарга додаш дар, коартолаш—синтетически каучук хьаьра химически заводашта эша спирт кьаларги.

Крахмал текстильни промышленностага ухийтар, бьцайи хьайбайн хьоналараш — сапа кхехкадечех глицерин доаккхачеш, и. кх. дI.

Дукхьал мехка юкъерча цхьан даькъа тIа баха нах колошкашца Iалашбара 200 эзар тони каучук эш, хIаьта кхзал каучук эш дукъалагIа даькъа нах догIан плашашца Iалашбара а.

ХIаьта автомобилашта мел эш из — миллионаш тоннаш. «Волга» яхача автомобилана лаьрхIа йола 500 оатхал кийчъю хьмчах, ТУ-104 яхача самолета — 1000 оатхал.

Каучук йоаккха бедал спирт да.

Цхьа тони спирт даккхарга 4 тони ялат а 10 тони коартолаш ахийта еза.

Ленах даьккхача олифана меттел искусственни кIувнаш ахийтарца, мехкдаьтта доахача хена хьажалача газех синтетически каучук хьаярца, мехкдаьтта химически чаккдаьккхача хьазуча продуктех сапа хьадарие химе продукте лоархIамегIа дола тайпаш дукхагIа а дарегIа а хьадаь ца Iеш, хьалха химически производствага ухийташ хина Iалаьмате духха кхачан продукташ кхоа ю.

Химия хIанз гаьнна дIахьалха яьнний.

Дуккха а дукхагIа яьнн йайшигa пластически массаш, искусственни хьоасий. Тикашка йохмаш я полиэтиленахи кхьча химически пластмассаехи хьавь Iалаьмате дукха хIамаш, хозача искусственни бекхах, кIадлех дьь барзкъаш. Уж йоала хIамаш химе кийчъьй мехкдаьтта чакхдоахашн мехкдаьтта доахашн хьаювлача газех.

Нохч-ГIалгIай республикерча йоккхача химе эггара хьалха хьахиннача химически комбинато халкъа боахама арахец дуккхача маьлера продукташ: фенол, ацетон, этилови синтетически спирт, синтетически дубителаши поарэтилени.

Уж продукташ хьеш йола бедал я мехкдаьтта продукташи коксохимически промышленноста продукташи.

Комбинате синтетически этилови спирт доаккх мехкдаьтта чакхдоахаш хьаювлача газех, хIанзалца этилови спирт доаккхаш хиннар дукхьал кхачан бедал яр: аьати коартолаши.

Фенол — цун лерда тIа йоах Iалаьмате дукха пластически массаши кIувнаши: машиний оатхалаш, музыкальни инструменташ, клей, лакаш, кхьяраш кийчъеча дIайолхаш йола капролактами бакелиташи.

Ацетон — органически кизга Iоакъаш — плексиглас хьаярга дIайодаш йола растворитель сана пайда эцаш я, из материал дакчил цIгагIа, болат сана сатташ, кизга Iоакъа сана чакхса доагIаш, самолеташ еаен медишлан дIайохийташ я.

Этилен спирт — хьнча хьадеш йола синтетически каучук хьаярга дода.

Полиэтилен — из а башха-дика материал, мах бь варгвоакш боккха ба цун лоархIам. Из геттара дика изоляционни материал я, дленка хьасене кхьча хIамашта тIагIолла хьоарчаяра, истола тIа тесса таташ, салфеткаш, занавесаш хьадара, парникаш тIагIоллара къоалара пайда эцаш я. Цунах ю теникаш, пхьегIаш, бочкаш, баллонаш, мущаш, чкъьарий доаха цхаралаш, тIIоргаш, кIадаш. Болато сана цхьан квадратни сантиметра тIадохийта 7 тоннага кхаччалца дола доэал лов полиэтиленах даьча таьша. Болата 8—10 тоннана меттел йолх цунах нь цхьа тони турбаш. Полиэтиленах яь материалаши хIамаши мукх яц, йохкалаш, шадалах лелхац.

Белгтала йоккхий тамашаш гойта йиш йолаш я хими.

Вайцига химически промышленность сихагIа детIа ме ух, сихагIа лакхлургьа вай халкъа материальни хьал-торо. ХIаьта йоккха хими хьаьрла сий доламатIа а долаш изы цхьаькха дехкар дац, хIана аьча из кхоачашдеча адамий сийрдача кхоашенга — коммунизмага боача новкъа гIолла Iалаьмате боккха гIа бойкх вай Даьхено.

Г. ЕРМАКОВА,

Грозненски химкомбината технически дела группа кулгалхо.

«СЕРДАЛО»



КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Шуй дикача гIуллакхашца Новокубански производственни управлене шерра йовзаш я В. Г. Бурцевас кулгалду «Ленина васкеташ» яхача колхоза коммунистически къахьегама ферма. Хьайбаш лелалерашца соахка онда а яьха, дIахо кхаба дIаеннай 7,5 эзар хурск. Дика лела гIуллакхаш укх шера а. Хьоабахча фермашка дIайийгIтай 2100 хурск, уж 300 хурск дукхагIа ю бIь беттa планах лаьрхIа хинначул.

СУРТА ТIА (аьрахьара аьттелья): свинаркаш Т. И. Ковган, Т. Ф. Бурзукова, Л. П. Суврунова, Е. С. Супрунова, А. В. Мальникова, ферма заведующи В. Г. Бурцева.

И. Стороженко сурт. ТАСС фотохроника.

В. Быковскийи В. Терешковаи космосе хинна шу дизарга

# РАКЕТИЙ НИЗ—225 МИЛЛИОН БОЛЧА СОВЕТСКИ НАЬХА КЪАХЬЕГАМ

14—16 июнь — дунен космосе беча наьхъа историн чухь, сиг космически аренашка кхачара исторен чухь сий доьла деноаш. Соахха, Лаьттанна гаргарча аренеи пхе дени пхе буса гаргга болх баьна Быковский Валерен дунен тIа эггара хьалхарча кхалсагакосмонавта Терешкова Валентинаси космосе даь наькъаш—духхьашхара советски искусственни Лаьттан спутник 1957 шера сигалъхийтарца кхоачайъе йолаь маьрша космически программа дIахо яхьар.

Ястребои Чайкои цхьана групповой никъ бара дезе да белгалдоаккхаш, бакъьаьа хургда, дIадахача шера июнь беттагара дешз укх шера июнь беттага кхаччалца долча «Космически шера» цхьайола итогаш йича. Дукха ха еп из, цхьабакъда, Ситаленаш йовзара хиина ца Iеш, дерригача адамлен кхелашта а эггара лоархIамегIа йолча событеех йиза я из. Кхьчарна кьиъе эггара хьалхашка оттаде доагIаш да фега, космически аренн, ха кIал ядерни герза дени доле тохкамаш дехкара хьакъехьара Договор. Н. С. Хрущева белгалдаьккхача тайпара, сагота гIа дола дунен халкъашта юкъера дехкараш маьарча къоастадара наьхьа тIа баьккха лоархIамера гIа ба из договор. Шоаа дог-уйла долаш болча наха лакха мах баьб маьара гIуллакха Советски правительства къахьегара.

Цу документо бакъахьарча оагIорахьа эланни хьй паччахьалкхенаша лаладу дунен халкъашта юкъера дика гIуллакхаш дIахо дегIаахара. Цо новкъостал даьд СССР-ан США-нен юкъе космос Iомара хьакъехьара Iалмаи хоамаш дIа-хьа эцара тоадара. Аьттоца чакхаьлар «Эхо-2» яхача спутниках - ретрансляторах пайда а эцаш космосе гIолла гаьнна радиотелеграфии бувзам оттабеш эггара хьалха яь советско-английско-американски эксперимент. ВIалла дукха ха а йоацаш Советски Союзан Америка ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъе «космически бувзамаш» чIоагIдарах дола кердa тешал кхаьчад вайга. Космоса дешашта Женеве Iалматехнически комитета сесси йолча хана пайдане къамаьлаш хилар аэронавтикен космически аре тахкарен дешашта йолча СССР Iалмай Академе а США къамаи управлено а далеганешта юкъе. Къамаьл хилар укх гаргтарча хана оттабергболча «Москва—Вашингтон» бувзана каналага гIолла метеорологически хоамаш дIа-хьа кйдара хьакъехьа, спутникий новкъосталца магнитни съемка яра цхьана гIуллакхаш леладара хьакъехьа, космически биологен медицинни даькъе цхьана болх бара хьакъехьа.

Вселенни йовзара вай хьаьха толамаш дерригача дунено хамбеш да. Кхьча мехкий кепа йовзоно «феноменальни», «цецвоаккхаш», «эрсий тамаш» оал царех. Нийса белгалдоах укх тIеххьарча итт шера уж карагIдаьнна хилар. «Советски кхалсаг космонавтий сий долча тоабанна» юкъе яхалга хайначча Дж. Неру шуй хана белгалдаьккхар: «Массаза а вайна хетаьш дараш кIалтIа а кхувсаш, селлара каста хул прогресс космосе ахара даькъе». КIезанга ха мара яллаьзар, хIаьта гIетта космоса аренашка чхар «Полет-1» яха лесташ йола аппарат. Из — чIоагIа лоархIамера гIа ба «айхка» цхьан орбитаца дувзадена а доацаш, космически ареннй хьалашка лела могаргдола кемаш хьадара даькъе. ТIайоагIача хана нах хьагаргбола, орбиташкара наха чуйе станцеш хьеча хана хиланза яргйоацача «космически тракторе» хьаcапе хургья уж. Хетаргахьа, «Полет» яхачарех йола аппараташ хургья цу тайпарча цхьан станцера воих станне ухараш. Наха Веттага бода никъ буллаpгбараш белггала уж хила тарлу. Ер шу доалуча юкъе гаргарчен гаьнарчен космоса майре разведка йир вай Iалмахошен конструктораши «Электрон-1» а «Электрон-2» а яха планеташта юкъера станцеш сигалъхийтарца. Лаьттана гонахьа гобоахаш лелача аза-йоаккхача спутника тIара тайп-тайпарча орбиташка ши аппарат кхийтаю ше а — тоъал доккха технически карагIдаьнна, космосе никъ бара даькъе кIезалца хилаза дола хIама да. Уж сигалъхийтарах хьакхача радиоцонни поисех йола Iалмаи материалаш хIанз Iомаш я. Юкхьанцарча дешеех, уж Iалаьмате боккха лоархIам болаш а Ситаленний кIоаргаленашка долача наькъашта расчет ера, кхы а нердагIа дола, радиацен кIарам бовша космически кемаш хьадара Iалмахоштен конструктораштен нерда торонаш дIабе йохкаш а я. ...Л

Кхы тайна Iалмаи экспериментaш а юаца йиш я. Царех й «Зонд», «Космос» яхача серех йола спутникаш сигалъхийтар. Адамашта болча пайдан дуьхьа Лаьттана гонахьара аренаш таxкара хиланза яргйоацаш хIамаш я уж ерригаш а.

Вай космонавташ лаьттан тIарча орбиташка гIолла лелача хана каст-каста цхьа тайпа хаттар ду царга: «Селлара лоацача хана ужжал доккхий толамеш мишта карагIдаьнлад Россена, малагIча низаша кхоачаьй из космосе?». ДагадоагIа космонавта Быковский Валере дени жоп. Космически кемаш гIетташ йолча стартови майданна лард еллай тха хьаль-дьшен дьшен 1917 шера. Советски Iаьдал латтача шерашка тха халкъо хьаьй низ бола индустри, дегIабоалаьбь юрта боахам, ца хиннача лакхаленга кхоачадаь Iалмен культурен. Тхо космосе кхувлача ракетах йоаккхача двигателий низ, — из 225 миллион болча, Ленина парте кулгалдеча советски наьха къахьегам ба. Цу низо хьалъю коммунизм, — дикагIа йолча кхоанента бода никъ лаьттен тIарча халкъашта сийрдабоахаш йола мохк.

Цхьабакъда, дунен тIа ца нах ба ирна бала боаш дола низаш. Космически аренаш хургболча тIема аре ца йича Iеуш яц американски военашка. Космосе тIема программа чакхъяккхара 1964—1965 финансови шера Iалаьмате дукха ахча хьожаду США — 7 миллиарда гаргга доллар. Из ахча сендухьа хьожадеш да гуччахьа хьаьлар США ВВС штаба начальника инарала Лимея. Цигга цо белгалдаьккхар космоса тIема торонаш керверзаера даькъе США-на хьалхара моттиг IалашъЬиза яр ца хилар.

...Ер мугIараш дIаяздечашелча хана хьахайра космонавтий Николаева-Терешкова Валентинайи Николаев Андриянеи йоI хиннa хилар. Дукха ха йоацаш вIашагIкхийттача къамаьл деча хена, духхьашха берах кхуваш йолча «Чайкас» йоазар: «Доккха ирс да цана хилар». ХIанз космонавтий деяал даькъала буьц тайптайпарча мехкашкарча беррига наха, цу даьхе Iалмахоша а. Царна къаьстта лоархIам болаш да космонавтий — дуккхача хана космически никъ беш хиннача наьха, — бер хилар. ХIанзчул тIехьагIа дукхача шерашка космосе аха ца дезий, орбитальни станцешка беха безаш нах ма бий, гаьнарча планеташка яхача везаш саг ма вий.

А. РОМАНОВ,

ТАСС обозреватель.

# ФУ БАХЬАН ДОЛАШ ХУЛ МОХК АГАР?

**Махьарен районерча ТIой-Юрта вахаш волча У. А. Колзоева дийхад «Фу бахьан долаш хул мохк агар?» яхача хаттара жоп лувга. «Сердалое газетага гIолла нов. Колзоева даьхна хаттара жоп лувга дийхар оаха КПСС Нохч-ГIалгIай обкома партийни дешаран цIен заведующи заместитель болча нов. Ахматханова йихар. Лоахьа оаха кхин гоп нов. Ахматханова лоаха жоп.**

ГЕТТАРА чIоагIа мух бадар, бердаш тIех а кйкха кий хьадар, кхьметтел вулканаш сана дола Iаламца хулаш долча туржаIен а дукхагIа нах уызара боахаш хиннад массе хана а мохк агар. Мохк агарах нах дукхагIа увзара хIана бийнаб кхетадеш да. Мух боалаш хилча цунах барометро хоам бу, бердашкара а даьна хий хьадаш хилча, из хьанийт тIехь-тIехьа хий айлуш хиларо, вулкан лулача хана — лаьттан кIалха кIезиг-кIезига чиггаш етт. Уж хIамаш-м хьайдача моттигашка мара хулаш а дац, цар духха моттиг чу а лацац.

Массе ханашкарча адамий вахара исторически хроникашкен летописашкен долаш да мохк агарах дола хоамаш. Дукхха а дукхагIа адамаш увзара доахар мохк агар да, хIана аьча цу хана саг шекваза шийна кIалхара лаьтта чIоагIа хиларах, — массе хана а эггара меттахьа ца йолашагIен чIоагIагIен кIийле лерхIаш хиина Лаьтта.

Iалама законаш ца довзар бахьан долаш саго кхетадацар коза малх а хьежаш къаьгача дийнахьа, цIаьхха лаьттена кIалха таIаш а дьне, кIалхара лаьтта агга аьге, меттахьа лаьтта из лаьтта мух баьнна хана фордо новкъаду кемаш сана, терка а долалале, эггара чIоагIагIа дола цIеош а доацаш, лоамаш а керцаш, цIаьхха лаьтта эттIа а эттIаш уызарле оттар фу бахьан долаш кул, из долла хIама даьла эгIаъвахерах дулаш сано деталора цунна.

Iаламца кулача цу увзарлонех кхера а беш, кхетама тIехьабеса цах шоашта мутIахьа берзабара чIоагIа пайда кйбора моллагIараша, моллаша, шейхаша, иштта кхьчар.

Лаьтта сенах латт а Iалам дегIаахара законаш а довзийташ Iалма а наьха кхетам а дегIабенача вай хана атта да доацача хIамаах тешилга долале.

ХIанз геттара дукха арадува Iаламца кулача хIамаех нах дIакхетабеш дола Iалмаи-популярни литература. Iаламцарча кхьча хIамашта тара долца мохк агар дувцаргда кха а.

МОХК агарцара керттердар да вIалла дага а доацаш цIаьхха из туржаI наха тIаотташ хилари мохк агара центрана дуккха бIаьш а кхьметтел эзараш а километраш гаьна дIа а даржаш, геттара дукха территора по чулоацаш хилари.

Дуккханешта дагадоагIаш да 1960-ча шера февраль бетта Африке хиина доккхача Iазапера мохк агар. Мароке массеха минута цIеньеена хIалак хилар Агадир яха город, 15 эзар саг велар.

Адамаш цецдаллал дукха нах хIалак хул икъаза мохк агарах. 1923-ча шера Япони Токио яхача городе аьгача лаьттах 140 эзар гаргга саг велар.

ХIаьта 1920-ча шера Китае мохк агарах? Цига кхы а дукхагIа хIалак хилар нах: 150—250 эзар саг. Гаьнна хьалха хиннача хIамаш дувцаргдац вай. Цу тайпара масалаш геттара дукха да.

Массанена а маьра дагадоагIеш да 1960-ча шера Мароке мохк агара тIехьа-тIехьа Къулбехьен Америке Чиле чIоагIа мохк аьгаб аьнна газеташ тIа арадаьна хоамаш. Йоазаь а цIенхаштта зе кхийтта а дукха городаш оселкаша яр. Кхьметтел кIезиг-дукха лаьттан тIехе а хувцалер. Цу мохк агарах Iалаьмате доккха зулам даьлар форда йистошка ядача моттигашта. Цу мохк агаро гIоттаь йоккхий форда талгIеш самолета массалца Тихи океанех чакх а лийкха тIаеттаелар Филиппинашта, Японена, Курильски гIайренашта, Камчаткана. Хоьш хIама а доацаш цIаьхха тIахкьхьар уж талгIеш Гавайски Филиппински гIайренашта, Японена, цудухьа цига дуккха нах хIалак хилар. Курильски гIайренашка ханнахьа хоам хиннабар цу хьакъехьа, 7 метр лакха яьй айдена доллашехьа а цига нах боьш хIама хиланзар, дIабахе кхийра цар. Цу тайпара масалаш дукха да.

ХIАЬТА а даьха лоархIачеx гучадаьннад адамашта чIоагIа туржаI тIаоттадеш дола мохк агар сел дукха хулаш ца хилар. хIаьта геттара чIоагIа мохк агар-м лаьттарча хьадеча моттигашка мара хулаш а дац. Лаьттан чкъор мишттад а хоьш, дукха бIаь а эзараш а шерашкахьа цо гойтачун лоархIам а беш, ерриге лаьттан тIехе сейсмически поясашта йийцьай Iалмахоша, воьта аьча, сейсмически активность эргаш йолча районашта. Цунах вайна хоьш да нах базаш йола малагIа моттиг малагIча сейсмически поеса чуйодаш я: мохк агарах бола кхераш дукхагIа тIалаттача йода е кIезигагIа тIалаттача йода. Цуьна терхалъеш я района геолого а.

Тихоокеански сейсмически поес (Гибралтарагара Малайски гIайренашка кхочаш ули из). Дунен тIа хулаш долча дерригача мохк агарах 80 процент цу поеса тIа хул.

Средиземноморски транс-Азиатски сейсмически поес. Дерригача мохк агарах 15 процент цу поесе хул. Материкий кхьча доакъошка хулаш мохк агар алкха 5 процент мара дац. СССР-е дукхагIа мохк агаш йола зонаш я: Крым, Закавказье, Средни Ази, Къулбехьара Тянь-Шань, Туркмени, иштта кхьчараш.

Цхьабакъда, доккха туржаI деш дола мохк агар СССР-е геттара кIезига хул. Вайна дагадоагIеш эггара тIехьара дар 1948-ча шера хинна Ашхабадски мохк агар да. Цо чIоагIа зе дир еррига горола а.

Цу тайпарча сейсмичность лакха йолча областашка, цIаьхха мохк агар хуле а аьнна, дукхе а чIоагIагIа хьаьаду цIенош.

Мохк агар дукхагIа а чIоагIагIа а хулаш йолча Закавказьен цу хьинъехьа Советски Союза сатийна долча Европейски даькъен доазон тIа улл вай Грозный. Эггара тIех хилча а 6 балл йола мохк агар мара хургдац цига, цудухьа вай городерча гIишлош хьалъераша 7—8 балл йола мохк агар лоалургдолча боарме хьалду цIенош (баллашца бусташ ба мохк агара низ. Из низ бистаре 12 балл йола шкала я СССР-е тIайицар).

Цу тайппара, дерригача лаьттан тIа 100 эзер совгIа лаьттен кIалха етташ йола чиггаш белгалъю хIара шерра-шера сейсмически станцеша. ЧIоагIа низ белаш мохк агар царца бIаь гаргга мара деце а, хIаьта геттара йоккха доакъазал тIа а аьлаш мохк агар кхи а кIезигагIа — шера 1—2 — мара деце а, хIаьта а низ болча мохк агара белгалонаш йовзара Iомаданза дергдоацеш да эггара малагIа дола мохк агар а.

ФУ БАХЬАН долаш, мишта хул мохк агар?

Мохк агар кхаь тайпара хул: обвальни (чухарцара), вулканически, тектонически.

Обвальни мохк агар хьахул, цу дешах шийх а кхетаде йиш йолча тайпара: йоккхий лоамаш породаш чухарцарах. Атта ишаш йолча лоамаш породашка, гипс, е таша-кхера болча моттигашка, кIалхара породаш аша а яше йоккхий моттигаш харайовлаш хул. Цу тайпара лаьттан кIалха хараьнни моттигаш я, масала, Крыме Четырдаг яхача лоам тIе Урале — Кунурсин хьагIар. Цкъоза Iалаьмате йоккхий а хул цу тайпара хараьнни моттигаш: США Кентукки яхача штатера Мамонтова хьагIар шуй дерригa лосташ а тIехьа 430 километр йIаьха я.

Цу тайпара хараьнна латтача моттигашка, хиша йоша а аь, лоамаш породаш чухьарцача лаьттан тIехе ет. Цхьабакъда, из лаьтта агар дукха низ болаш е хилац е башха гаьна я далац.

Вулкан аккхалеха хьалха а из аккхача хана а хулаш да вулканически мохк агар. Вулкан аьккхача хана цу чура а цунна ниякера а урагIе кховсача материала масса дIа-хьа хьара процессашца дувзадена да иштта мохк агара бахьан. Дукха аIоаргара кхьхилац из мохк агар. доахама


(ДIахоадалар 4-ча оагIе тIа).

# АЬХКИ ДАЬГІЕНАШКА ДОАХАН КХАБАР

АХКАН ха, вайна мехера, шура дукхагIа яккхар а из яккхарга дIабода мах лохбар а духьа лоаттабеча къовсама лоархIамера этап я. Цудухьа детта доахан аьхки кхоабилга нийса вIаштIехьдаккхар геттара боккха лоархIам болаш да. Укх шера къаьстта боккха ба цун лоархIам, хIана аьлча Iан хьалашка доахан чулоаттадар, шеко йоацаш, Iаьткъад доахана унахцIенонна, уж дебара, цар продуктивноста. Долче, хIанз декхар да Iа во даккхарах доахана хинна Iоаткъам сихха дIабоаккхаргбола а деттача доахана продуктивность дикка лакхлургйола а хьалаш хилийтар.

Укх шера аьхки даьгIенашка дажа доахан арадоахаш соаккарчул дукха а дикагIа кийчъеннаяр Грозненски производственни управлене колхозаши совхозаши.

Доахан даьгIенашка арадигале хьалхагIа хьежар тха управлене колхозашкеи совхозашкеи деррига доакъараш мел даха деза а аьхкен замалахь хIара бетта деттачa доаханна мел доакъараш эпаргда а.

Масала, аьхкен замалахь доахани коа тIара оалхазараши кхебара Грозненски производственни управлене колхозаштеи совхозаштеи эш 245,9 эзар тонн моша доакъар. Изал моша доакъар Iелашдара тха управлене боахамаша хьакъоастаьй 3,5 эзар гектар гурахьа юв культураш (кIа, рожь, мукх, царца вIашагIъаь вилен горохи), шин эзар гектар совгIа бIаьстан юхье йийна культураш, хIаьта ишта 1500 гектар гаргга суданка, цхьа эзар гектар совгIа шекарен доакъарен свекла, витаминаш йоахка ябакхаш, доакъарий харбазаш, доакъарий морковка, сорго.

Шеко йоацаш, мошача доакъарий дикка доккха дакъа дакха лерхI управлене колхозашеи совхозашеи кхо эзар гектар гаргга доакъарийка хьакъоаствергйолча хьажкIех. Цул совгIа, из бола илаташ чуийцачул тIехьагIа 5000 гектар совгIа доакъарийна лаьрхIа дIаюврийолаш я хьажкIаш.

Укх шера дукхьашка доакъарийна лаьрхIа чинах, горохех, сорго а эхь дIаюв хьажкIаш «Горячеисточненский» совхозо.

Цу хIамаша боахамашка йиш хулийтаргьа деррига доахан, эггара хьалхарча аргIанна детта доахри а, мошача доакъарашца дизза Iалашде.

Расчеташ оттаеча хана гучадаьлар, цхьадолча бетташка Грозненски опорно-хьохкама совхозо, № 2 йолча баьца дарий-шурийн «Ермоловскийн» совхозаши доаханна тоъал моша доакъараш Iалашдеш ца хилар.

ДЕГА ма хеттара пайда боал даьгIенашка дажа дигача доаханна тоъал моша доакъараш Iалашдарах. Шура алсамъяккхара дукха хIама карагIдаьннад № 1 йолча Шурий совхоза шурий-товарни ферма коллектива. Укхаза хIара кхоабача Iатта лоархIаш-май бетта 286 килограмм шура яьккхай. Управлене боахамашка эггара дукхагIа яьккха шура цул дукхагIа яц. Цо йиш хилийтар совхозага ах шера пачхьалкхенна соахкарчул 140 тонн дукхагIа шура дIаяла. Шура яккхара толамаш къаьстта дика да укх шерах дIаяхача хана шоаш делабеча хIара Iатта лоархIаш цхьа эзар совгIа килограмм шура яьккхача совхоза доярка: ин. М. П. Лаврушинай, З. П. Ларютинай, М. Т. Антоненко, Мусхаджиева Захрата.

Шура яккхара хьалха латт деттача доахана Iула бригадир нов. Умхаджиев Рэзван. Цуя бригадо хIара кхоабача Iаттагара 1005 килограмм шура яьккхай.

№ 1 йолча шурий совхоза шурий-товарни ферма малагIча накъопа вIаштIехдаьннад уж селла дика толамаш даха?

Из вIаштIехьдаьннад эггара хьалха аьхки даьгIенашка детта доахан леладара гIулакх нийса вIаштIехьдаккхарах.

Iан замалахь чуоцадаь кхоабаш лоаттадаь доахан даьгIенашка дажа дига аьттув баьлар, керттерча даькъе, доахан дегIа тиш ца луш Iавгара даьнна хиларах.

Доахан даьгIенашка дажа дигале хьалхатIа моша доакъар хьекха а хьекхаш, доахан чудоахкадеча тIаккхуьар. Доахан баьцага дахар дукха деш дар из. Цу хана пхе килограммага кхачалца моша доакъар кхоачар Iаттана деннен бийсаннен, цул тIехьагIа даьгIенашка дажа дахкалца тIа-тIа дукхагIа телар из.

ДЕРРИГАШ а ялх Iул да совхозе деттача доахана, царех хIаранена 200 — 230 етт болаш дола пхи Iул дийнахьа а бус а баьца тIа доажадеш да, хIаьта дукхьашха дахкаьча шинарий 100 бежан юкъе дола цхьа Iул Iай доахан чудоахкадеча кхийшка латт, тIаккхуьаш моша доакъар а дехкаш, хьайбаш ханнахьен нийсен деттар дукха. ХIанз хIара деттача шинаргара деннен бийсанен юкъера лаьрхIача 12 килограмм шурий йоаккх.

Массайолча гуртера детта доахан механически дIа-юха кхувлача УДМ-8 яхача электродоильни агрегаташца детташ да.

ДаьгIенашка дажа дигачул тIехьагIа дикка тIатехар доахана шура. Масала, нагахьа санна 29 апреле дерригача Iуло ейна шура 8476 килограмм е хIара кхоабача Iатта лоархIаш яьккхар 7,7 килограмм хиннадале 3 мае дерригача Iуло еннар 10300 килограмм е хIара кхоабача Iатта лоархIаш яьккхар 8,8 килограмм хилар.

Дика пайда баьлар 15 мае денз эспорцетаца доахан кхаба доладарах а. Нагахьа санна 15 мае деннен бийсаннен совхозо яьккха шура 11310 килограмм хиннахле, 18 мае из хилар 12484 килограмм е хIара кхоабача Iатта лоархIаш яьккхар — 9,8 килограмм.

Шура тIатохийташ дола доакъар хиларах тарра, эспорцет дIаера гIулакх цIенхаштта лоархIаш ха укхаза. Укх шера, эрий тIаьннача баьцин даьгIенашка доахан доажадара гIулакх тоадар дукхьа, из культура 500 гектара тIа дIае лерхI совхозе.

Эрий тIаьнначен дIайийначен баьций даьгIенашкара баьцаш кхоачаярга хьежа кхыча участкашка кхувл деттача доахана Iулаш.

Iул даттаргдолен дажаргдолен моттиг керттерча зоотехника хорж керттерча агрономаца е совхоза директорца цхьана. Укхаза, доахан леладераша — бежа Iушца цхьана белгалдоаккх дIайийнача баьцаш тIа доахан доажадергдола доазув, хIаьта ишта доахан доажадергдолча участки тIа мел буц я а мел хайналца из юарган а хьож.

БIарчаче деннен бийсаннен даьгIенашка хул Iулаш. ХIара сайрийна дийтта массаза доал эрий тIаьннача баьций даьгIенаш тIа дажа дуг доахан ах бийса ялалца. Цул тIехьагIа, бийсанна хий моладе а бийсанна 2 сахьат далалца салаIа а чудоаладу, тIаккха юха а Iуйрийна детта ха хьатIаккхачалца бус дажа дуг. хIанз дугаш кена тIа. Iуйрийна дийтта даьнначул тIехьагIа юха а кена тIа лоахк доахан, хIаьта цу тIа доажадеш ши сахьат даьннача гIолла доахан гурахьа вика а теха бийна хиннача а силоса лаьрхIа хьекхача а мукха тIа дус. Делкъийга доахан дийтта даьнначул тIехьагIа юха а мукх буабу царна, хIаьта сайрийна детта цхьа сахьат дисача ханна кена тIа лоахк детта доахан.

Iулашта хан-ханнахьа мел эш керда хий тIаккхуь, хIаьта ишта цар гIад а дахе молаш боле барда а кхуьь.

Совхозо хIанз хIара денна 120 тонн гаргга барда бахь доаханна.

Детта доахан аьхкан замалахь цу тайпара кхабарах алкха цхьан май бетта 354,2 тонн шура яьккхар № 1 йолча совхозо, хIаьта из 102 тонн дукхагIа хул соахка май бетта яьккха хинначул.

Лохбаьб шура яккхарга дIабода мах а. Масала, хьалххагIа а даьча лоархIамех, совхозо даьгIенашка доахан доажадеча хана цхьа центнер шурий яккхарга дIабода мах 8 сом 50 кепиги ба, планех лаьрхIа хиннар 10 сом 75 кепиги шу доладелча денз хиннар 12 сом 30 кепиги долча метте.

ХIанз бокъонца йола шурий товарность 95 процентага дIакхоачаьй совхозе, цхьабакъда хьоанал хIанз а кхоачамболаш яц — еррига а 3,6 процент мара.

ШУРА яккхарга дIабода мах лохбаран шура алсамъяккхаран кхы а торонаши кхоачамаши да совхозе. Масала, дукха шура эпалу гемоспоридиозаш яха лазараш ца хилийтар духьа доахан лувчадеш. Лувчадеш хилча 12 километр гаьна кхувла дезаш хул доахан. ДаьгIенаш йолча доахан лувчадергдола стационарка хьалъе лаьрхIад. Къахьегама дисциплина лоха я доаркай.

Шура алсамъяккхар, из яккхарга дIабода мах лохбар, детта доахан мел эш мошача доакъарца Iалашдар дукха шоаза дукхагIа люцерна дIае лерхI совхозо. Люцерна участкаш тIа нийлха йола моттигаш юха аха а ца оалаш дIаюв укхаза. Лаьттах боллаpгйолаш кхо эзар тонн совгIа комбинированни силос я фийг чIоагIлуча кхьачача хьажкIехи, нитанини ябакхехи, гороха баьцех даьккхача хьоарехи, тоадеш да лаьттах интенсивнегIа пайда эцара гIулакх.

**А. РЫЖКО,**
**Грозненски колхозно-совхозни производственни управлене инспектор-организатор, зоотехник.**

## КА ЯЬЛАР

Укх шера хьалхарча ах шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь а йоаржаьь хьинаре къахьийгар коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча тха установка технологаша. Тахан баьча балха итогаш а еш кхоана кхы а дукхагIа къахьегама толамаш дахара ния ца кхобеш оаха къахьегарах ка яьлар тха хьалхашка лаьтта декхараш толамца кхоачашде. Сийрда продукци арахецара ялх бетта план 15 июне кхоачашъяьй оаха. Ер бутт боалехьа шоллагIча ах шера чотах итташ эшалонаш продукци арахеца лерхI тха коллективо.

**И. ОВСЯННИКОВ,**
**Грозненски крекинг-завода № 1-2 йолча установка начальник.**

## Шера—3 миллион бройлер

КРЫМСКИ ОБЛАСТЬ. Коа тIара оалхазараш леладара гIулакхашта йолча украински Iилма-тохкама института экспериментальни боахаме — «Красный» яхача совхозе — хьалхаьй мехка эггара йоккхагIа йола бройлерий фабрика. Еррига а автоматизированни механизированни йолча цу промышленни предприяте хьахьоих коа тIара оалхазараш интенсивно ишта леладе деза.

Фабрика комплексана юкъе йоагIа цхьан ханна 450 эзар фуъ чудуллаш йола инкубаторий, хIаране чу 20 эзар кIорнг чухоаш йола 32 шолха цыплятник, убойни утилизационни цехаш, хIаьта ишта комбикормаш ю цех а.

Чуйоаллача электрически обогревателаша эшаш йола температура лоаттаю. Оттаьча хана реле программага хьежа йолайолийташ социешн йолча автокормушкашка тел баа кхача. Вентиляци хилар бахьан долаш дIоахдаь керда фо эшаша боарме цыплятника чу доагIа. Шу чакхдовллаш шин йиззача проекти мошностах болх бе йолалургьа фабрика, шера кхо миллион бройлераш йоахаргьа цо, йиъ эзар тонн коа тIарча оалхазарий дулх доаккхаргIа.

Укх шера цхьа миллион кIорнг кхеергьа боахамо, 1200 тонн коа тIарча оалхазарий дулх лургда.

Дукха кIорнгаш хьалкхееш яьча хьалхарча опытех дика результаташ хилар. Пезткъа хийнахьа кхаьба кIорнгаш юкъера лаьрхIача 1200 грамм еза хул. Цхьа килограмм дулх даккхарга 3,6 килограмм доакъар дола.

Оалагара деш хувцабеннаб оалхазараш леладерий къахьегам. ХIанз цар декхар да прибораши механизмашеи беча балхага хьажар. ХIара оалхазараш леладечо-оператора 60 эзар бройлера гIулакх ду.

СУРТА ТIА: 1) автоматизированни кормоцех (аьрдехьа). 2) Оалхазараш доадеча цехе. Укхаза дIахора еррига процесс — йоаргара дениз хийча продукци арадаллалца — механически чакхйоал (аьттехьа). 3) Бройлерий бIарча фабрика (лохехьа).

**В. Севастьянова сурташ**
**ТАСС фотохроника.**

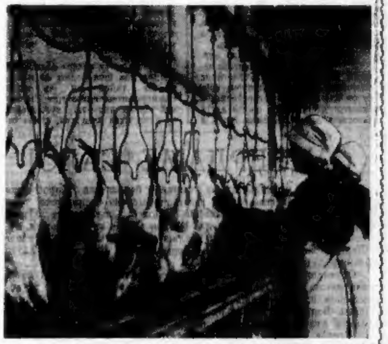

## ТIЕХЬАЮСА ПРЕДПРИЯТЕШ ХУРГЬЯЦ

СЕМИЛЕТКА ялхлагIча шера план толаме кхоачашъяра тIагIертта къахьегаш я «Грознефтехимзаводы» яхача объединенена чуйоагIача предприятей коллективаш.

Во толамаш даьхадац цар укх шера байнача пхе бетта. Пхе бетта валови продукци арахецара план 103,2 процент кхоачашъяьй, планал совгIа дукххача маьха продукци арахийцай. Промышленни производство дегIаахара темпаш соахка укх хана хинначул дукха лакхагIа я. Продукцега дIадодар байнача 4 бетта дикка лохдаьд, 3,3 процент лакхъеннай къахьегама овсарле, Грозненски химкомбинатагара дIа мел яйкхача предприятеша толаме кхоачашъяьй пхе бетта производственни план.

Грознерча мехкдаьтта чакхдоахарашеи химикашеи иттаж эзараш сомаш диллад Российски 30 миллиарда чоте.

Шийгара хьоккам гойташ къахьегаш я Грозненски крекинг-завода № 5 йолча нов. Бурляков керте латтача коммунистически къахьегама установка коллектив. Тха объединене хьалхарчарца ах шера план кхоачаш а яь, хIанз семилетка ворхIлагIча шера чотах болх беш я из.

Грозненски маслозаводе ейй деш я № 40 йола нов. Гилязов начальник вола коммунистически къахьегама установка. Рационализаторски предложенеш балха юкъеяхьар бахьан долаш а производство эргаьккха тоаяр бахьан долаш а установка мощность 15 — 20 процент лакхъяьй укхаза, дикка лохдаьд хьайоаккхача парафина цхьан тоннага дIадодар. БIарча хьайпача а дина болх бу нефтемаслозавода коллективо. Еррига торонех пайда а эцаш технологически процессаш тоаяро торо хилийтар валови продукци арахецара пхе бетта план 108,1 процент кхоачашъе, хIаьта планал совгIа бIаьш тоннаш химически продукташ еннай халкъа боахама. Ерригроссийски социалистически яхье укх шера цхьоалагIча квартала итогашка а хьежа шоллагIа классни моттиги ахчан совгIати деннад завода коллектива.

Балха темпаш лох ца еш болх беш ба Грозненски мехкдаьтта чакхдохача завода технологаш а.

«Красный молот» завода коллективо дIадоладаь патриотически гIулакх хьал а лаьца ах шера план толаме кхоачашъяра тIагIертта къахьегаш я «Грознефтехимзаводы» яхача объединенела чуйоагIа предприятеш. Цудухьа бизза пайда эца беза производства чурча торонех, кхом беш делае еза материалаши реагенташи, цахаддаш толашагIча тайпара вргайоахаш хила еза технологически процессаш.

Деррига а де деза семилетка ялхлагIча шера ерригача предприятеша шоай производственни план кхоачашъяра, тIехьаюса предприятеш хургйоацаш болх вIаштIехьбаккхара.

**В. РУДАЕВ,**
**«Грознефтехимзаводы» яхача объединене производственни отдела начальник.**

## ДАЬЧОХ КХОАЧАМБАЦ

«МАЛГОБЕКНЕФТА» НПУ цхьоалагIча промысла коллективана юкъе хьинаре къахьегаш дукха болхлой ба. Цига балха гоавалах дика кхийтта кхыча промыслешка балха баха къахьегаш ба итташ операторащ. ХIанз промысла коллективана юкъе къаьстта дика къахьегарца белгалаваьнна ва оператор Фаргиев Iийса. ВархI класс а яьккха балха вера из. ЧIоагIе раьза хиннa тIаяйпар хургвола оператор мастера Назадзе Христофора кулгалдеча коллективо. Хьалхарча деношка бригадацара боккхагIболча операторашa Куксин Алексей, Котиков Хьамзата цунна балха говзал Iомаеш дика новкъостал дир. Сменах шоай къонача специалистаца итташ скважинашка хьожаш чакхбоалар уж. Дукха ха яладехьа хIара скважина дика ейзар Iийсайна. Болх йистебаьлча культбудке юха а сейпе беседа еш хулар Iийсан Хьамзати. ВокхагIволча оператора дукха дуьцар шин балха опытах лаьца. Шийна цунгара хьахезар дии ца долийташ дагалоаттадора нов. Фаргиева. Балха тIаккхувш, цхьа шийга хьаьвьинар дика хьаэцаш хиларга хьежжа, дукха ха яладехьа кхийтар из шин балхах. Цхьа бутт боаллашехьа эзамеи дIа а еина разряд яьккхар цо. ХIанз цхьаьна сагагара новкъостал ца эшаш ше вIаштIехьбоаккх во шин участкера болх. Денна а бийсена дукхагIйолча хана шин участкерча скважинашка хьожаш хул Iийса. Ше ва болх бешехьа электрика говзал Iомаеш ва из. Цо из говзал Iомае лаьрхIар цхьаццайолча хана электрооборудованеца болх бе безаш хиларах. Нагахьа электроприбор бехьан долаш скважана болх ца беш соце кхача электрикашка ца хьежаш шин из болх бе торо хургья цун.

**В. ТАГУРОВ.**

## ЯЛХ БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Грозненски «Красный молот» яхача завода коллектива болам хьал а лаьца Сунженски хьунпромхоза Бамутарча хьунучастка коллективо Наьсарен производственни управлене эггара хьалха, 2 июне кхоачашъяьй ялх бетта йола хьу кийчъярен дIаяхьийтарен план. Планах 14 эзар кубически метр хьу кийчъе езача кийчъяр 17991 кубически метр я. Планал совгIа дIаяхьийта хьу 3939 кубически метр я.

Уж къахьегама толамаш даха торо хиннай цу участке политико-массови болх дика вIаштIехьбаккхара бригадашта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаяра бахьан долаш. Социалистически яхье хьалха латтачарех я хIара сменчи норма 120—130 процент кхоачашъю Н. Синченко кулгалду комплексни бригада, сменни норма 140 процент кхоачашъю тракторист Исмаилов Хасмахьмад.

Кховаткъе пхиъ шу даьнна болхлой нах ба хьу хьоцхаш боахка Махаури Абубакара Чуйраков Гаврила. ХIара денна сменни норма 120—130 процент кхоачашъеш къоначарна нийсса болх бу цар.

**Н. ПАШЕННЫХ,**
**Наьсарен промышленни партиона идеологически отдела заведующе заместитель.**

## Вошал долча мехкашка

ВАРШАВА. Укхаза Польша профсоюзий центральни Совета пленум хилар. ПАП-а агентства беча хоамах, пленуме дакъа лаьцараша итогаш яьй Польски вIашагIкхийттача парте IV-ча съездех халкъа Польша 20 шу дизарен сийна тIайпа хинна производственни декхараш мел кхоачашдаьд цхьахьоккхаш. Ишта дийцар ПОРП-а ЦК съезда хьалхарча тезисашка хьежжа чуIе цIеноша хьалделга дегIадара гIулакх д.

Шера хьалхарча 5 бетта польски болхлоша производственни декхараш кхоачашдаро 6,5 миллиард злота маьха продукци кхы тIа а елар халкъа боахама. Социалистически къахьегама бригада яха ейй дола цIи яьккхай хIанзале а 5,3 эзар коллективо. 15 эзар гаргга бригада я «20 шера социалистически къахьегача бригада» яха цIи яккхара тIехьа къовсам лоаттабеш.

* * *

СОФИЯ. Дукха ха йоацаш Чирен яхача моттиге (Врачански округ) дукха Iалама газ гучаьнкхача юхе Советски Союзо вежарашка деча новкъосталца йилла йолаьй эггара хьалхара Болгарски газопровод.

Газопровода йIоахал — 19 километр. ДарегIча довгорах эггара хьалха пайда эцаргба Болгаре йоккхагIчарех йолча Вильгельм Пика цIерахча Вели Извор яхача юрта юкхерча цементни заводо.

Укх шера 1 сентябрь хьатIаккхачалехьа болх дIаболабергба газопроводо.

* * *

ГАВАНА. Шекара эрза херда хьункъам кхабар дукха къовсам баржаш летт Кубе. Социалистически революце Едина парте (ПУРС) баьча тIахьехамах 7-ча июне кIирандийнахьа ЛАС-Вильяс яхача провинцерча халкъа вменейн кооперативайн кхашка дIабийна шекара эрз оасарах цIенбе араваьлар 20 эзар совгIа доброволец.

Духхьал цхьан «Дино де Лас Марседес Альварес» яхача халкъа имене вера 5 эзар доброволец. Ахархошта уллув цхьана къахьегаш бер болхлой, повстанчески эскара» бIукой, ПУРС-а провинциальни организацей, къоначa коммунистий Союзе, профсоюзий, аграрни реформа института болхлой.

* * *

ПРАГА. Советски Союзи Чехословакин цхьана газопровод йилла йолалургья хьатIадоагIача шера. Из гIирс чакхбаккхара дувзадена дола дешаш дийцар укх деношка Праге йистеньнача советски чехословацки специалистий ......

520 километр дIаьха хургда болата лента. Из хьайолелургьа Украински ССР малхбузехьа Iалама газ йоахачара, Карпаташка гIолла тIехьаргья, тIаккха цигга, Малхбоален Словаке, ЧССР газови системах дIаккхетаргья.

Советски даькъа тIарча газопровода участка йIоахал 150 километр хургья, чехословацкийчун — 370. ЛеркIаш да, 1967 шерре а дена Советски Союзо Чехословакена хьалхара эзараш кубометраш газ теркхилар.

* * *

БУХАРЕСТ. Укх шера 5 бетта валови промышленни продукци арахецара оттаьь хинна Румынски Халкъа Республика пачхаьалкхен заданеш кхоачаш а тIеххкоачаш а яьй. Соахка цу ханналца хийцачуд 16 процент гаргга продукци дукхагIа арахийцай.

Металлургически заводаша планах совгIа 111.000 тонн болати чони а лоаладаь, 20700 тонн совгIа турбаши прокати еннай планал совгIа, хIаьта ишта планал совгIа хьалбаькхаб 115.000 тонн кIор. Металлургически машинаш ечен заводаша, химически промышленноста кхача доакъойи предприятеша бIаьш миллионаш лей маьха продукци еннай дешал совгIа.

Ажерпресса агентства беча хоамах, цу толамашта дарде уял болхлой, техникий, инженерий интузиазм, производстви къахьегама оасарлен лакхъергйола, белал, материалаш, довгор кходергдола, продукци арахецарга дIабода мах лохбергбола, продукце дикал лакхъергйола керда кхоачамаш гучедаха а тIа-тIа шерагIа царех пайда эца а царна хонц хилар.

**(ТАСС).**

# ДУКХАГIА ЯХА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ

1964 шера 10 июне кхачалца пачхаьалкхенга хьайбай продукташ йоххара 1-ча ах шера план мел кхоачашъяьй хьаккоккхаш йола.

**СВОДКА**

(1-ча ах шера планаш процентаца нийсйича).

| | Шура | Дулх | Фуаш | Тха |
|---|---|---|---|---|
| Сунженски | 93 | 77 | 108 | 20 |
| Наурски | 78 | 51 | 55 | 43 |
| Шелковской | 78 | 69 | 72 | 40 |
| Ножай-Юрта | 75 | 70 | 40 | 60 |
| Грозненски | 73 | 64 | 96 | 10 |
| Шаьли | 72 | 80 | 58 | 60 |
| Урус-Мартана | 69 | 76 | 54 | 20 |
| Наьсарен | 65 | 72 | 52 | 7 |
| Ведана | 60 | 39 | 40 | 68 |
| Советски | 58 | 47 | 51 | 51 |
| Еррига республике гIолла | 76 | 64 | 76 | 38 |

ПАЧЧАХЬАЛКХЕНГА дулх, шура, фуаш йоххара план ханал хьалха кхоачашъярца хьалхара ах шу чекхдаккха гIерт республика хьайбаш леладераш.

Хьайбай продукташ яхаран кийчъяран хьалха латт сунженски колхозаш, цар хIетале а кхоачашъяьй пачхаьалкхенга фуаш йоххара план, дулх кийчъяра план кхоачашъеш латт, къовсам болабаьб шура йоххара план ханал хьалха кхоачашъяр духьа.

Соаккарчул гоьал дикагIа лел шура кийчъяра гIулакхаш Грозненски, Урус-Мартана, Наурски производственни управленешка. Цхьабакъда, пачхаьалкхенга шура йоххара хьалхарча ах шера план кхоачашъелга вочо хьал тIа да, хIанз а.

Ах шера шура кийчъяра план ерригача республике гIолла 10 июне 76 процент кхоачашъяьй. План кхоачашъяра кхы а 7.143 тонн шура кийчъе еза.

Ала дезаш да, республика дукхача районашка хIанз а колхозой болхлой, гIулакхерча ваьхе шоай лоалахьарча боахамашкара пачхаьалкхенна дулх, шура, фуаш эцара болх хьалхагIа а сийна эсала лелабеш хилар.

Цу боахамашкара дулх эцара ах шера план ерригача республике гIолла 47 процент мара кхоачашъяьц, шура эцара — 66 процент, фуаш эцара — 49 процент. Соахка цу хаьнчаш йоачул дукха а кIеэагагIа йоал уж продукташ.

Республика хьайбаш леладераш!

Лакхье хьайбай продукташ яхарен кийчъярен темпаш!

«СЕРДАЛО»
3-гIа агI, 18 июнь 1964 шу.

# IОАЖАЛА БЕРА...

*Массехк шу хьалхаг1а цхьа хатар хилар сона: шо баьттIача гIолла хи чу вахар ши шу даьнна са кIаьнк. Шийлача хи чу воалаш ца мел ха яьккхай хоаш дац. Аз из хьалваьккхача хана вуолавенна, са ма доалий аьнна цхьаккха белгало йоацаш вар кIаьнк. Кулгаца цун дегI хье воалаелар со, дог долччара пакха бар аз Iийдар — кIаьнка са чудера! ХIанз из унахцIена ва, школе деша яьгIа. Дуьцал сона, бокъала а, кIаьнка са чу миштa денад? Фу мaIан да цун?*

П. Н. ЗАИКИН.

Шутово яха юрт, Оренбургски область.

Вай медицински Iилмана йовзаш кIеззига моттигаш яц лай кIал бюса, шал шийлача хи чу бяха гIорабаь нах юхадийнбь. Укх тIеххьарча ткъаь пхиъ шера биологени медицинан карагIдаьнна, ча кIямаш йиш хилийтай Iилман керда дакъа — реаниматологи, организм дийнъярах дола Iилма хьахила.

Iоажал тIа миштa йоагIа Iомадеча хана гучадаьлар, вахаргара валарга воала ха цIаьхха хьовттиш в йоапаш, тоьал йIаьха процесс хилар. Вайла хет, цхьан минута саг валар аьпа. Ма дарра аьлча, дог сецазул тIехьагIа цхьача качественни стадега йоал организм — «цу хана са чудаллац, цхьабакъда, бокъонца вейна а вац саг», вахаргара валарга воала ха я из. Цу хавах «клинически валар» аьна цIи тиллай. Из тайпа валар тIакховчча хана организм ялиза хул, вешта аьлча къаьсттача методашцех приемашцех юха дийнъе йиш йолаш хул яз. Клинически валар хиннача хана дегIа хьоасий садояхаш хул, цхьабакъда, цу хене геттара хала доах цар из, царга дIакхоачаш кислород а йоцаш (могаш волчачун дог бола па беш, пехкаш са ца доахаш ма хулий). «Моцаж» дукха ла йиш йолеш дац дегIа хьоасий, талх уж. Сага организма чурча эггара уналхIена долча нервин хьоасашка — керта хьаь лордоа хьоасашка — массаза дIараш санна долча температурни хьалашка бокъонца шIий сацар 5—6 минута мара лоалац. Долче, сага клинически валар массаза а 5—6 минутал дIаьхагIа хилац.

МЕДИЦИНА чIоагIа оарцагIъаьнцай вахаргара верга воала ха йIаьхъергйола способаш лаха. Цу тайпарча способех цаI лархIа мегаргйолаш я гипотерми, вешта аьлча дегIа хьоасаша доаха са дикка лаьгI а луш, дIайодаш йола энерги кIезиг а луш организм шелъяр. Масала, тха лабораторе вIаштIехьдаьнкад жIалей дегIацара температура +10 +12 градусага кхаччалца вохьярна клинически валарга доала ха шин сахьатага кхаччалца йIаьх а я, цул тIехьагIа организма еррига функцеш йизза юхаметтаоттае.

Из тайпа гIулакх хул вахарца а, саг лай кIал е шал шийлача хи чу гIоравьча хана. Цун дегIа клеткашка доаха са кIезиглу.

...Актюбински областерча «Ярославский» яхача целинни совхозера болхло В. Харин лай юкъера кораваь. Гонашка гIолла гоамбенна из кох юха вийславар. ГIородаь кулгаш бийнаш а хиннлар. ГIородаь дегI машина чу дулалча хана дахчах доалаш санне зов лаьлар. Из больнице хьалвигача хана я садахацар, дог деттадацар. Харин, хетаргахьа, массехк сахьат хьалхагIа гIоравь хила мегаш вар. ДегIа спорт хьекха болабелар лораш, мела хий чудолча таза чу дIоахдир кулгаш, вцу тIа а бохийташ пхьаьашка цIий чулахийтар. ДегI кIаьлденначул тIехьагIа, искусственни садахийта болабелар уж цуьга. Больнице кхаьча 12 сахьат даьнначул тIехьагIа санхетам чу вера Харин.

Цхьабакъда, Петр Николаевича Заикина шийн письмо тIа язъеш дола гIулакх чоалхенегIа да, тракториста Харинца нийсденначул: Заикина кIаьнк араволе гIоринаь мича Iа, из шана кIалхарча хи чу ма вахаий. МалагIа маIан да цул тIехьагIа кIаьнк дийнвалер?

«Бекъа хи чу вахар» оалаш дер хиннад ала йиш йолаш да кIаьнка. Из тайпа хи чу вахар къамаргашта пахкаштен шийла хий тIа па кховчаш хул. Мерй чу даха мара кхеп цун, цунах сата нервин системе чIоагIа реакци йолалу (валарах кхераваларо бIазза чIоагIагIа хулийт из реакци). Саг «ла» нервин хорвагIъяларах, «ше шийн садикъарах».

П. Н. Заикина кIаьнка дегI хьокхадаь, дегIа хьоасий дIодахъала доладеннад: наьха тIара дулх хьеккадеча хана пакха вIаши а телабеш шийн тайпара искусственни са а дахийтад, дега массаж а яьй, тIаккха кIаьнк са чуденад.

Реаниматологи цун методаш тIа-тIа дукхагIа хьалъийна дIаяржаш латт вай мехка. ХIанз организм дийнъяра дешашка хьожаш 84 центр я Советски Союзе. Профессора В. А. Неговски кулгалца кийчъяь комплексни метод юкъейоалаяро (дега массаж яро, искусственни садахийтаро, пIий пхьаьашка цIий чудахийтаро, дега дефибрялляци яро) алхха шин Московски центрерча болхлошка йиш хиллйтай дIададахача шере хьалхарча ялх бетта дегIа доалара ваьнига клинически валар тIаккхьачан ханна 146 саг юхадийнве.

ХIьта, нагахьа санна сага хинне хатар болъеце а ца хулаш цIагIа, замде, аргIе хинна хилча? Цу хана миштa дерга цунна сихха новкъостал?

ХIАНЗ лорашта хоаш я дукха, моллагIча сага атта вIаштIехьйоалалургйола хьалхарча новкъостлен способ.

Эггара хьалха, — «дега шийна еш йоаца массаж цунна яр». Милла ергьа из?

Хатар хиннар ий тIа е моллагIча кхьча чIоагIача хIамах тIаIовул. ВIашка диллача шин кулгашна мадаггара IотоIабу дохерча оагIораьнгара пикка букъа тIехкагахьа из 3—4 сантиметр меттаьа боаккхаргболаш. Наькха улган букъа тIехкаи юкъера дот вIашкатаI, цунна чура дIий мишка гIолла арахьед. ТIера кулгаш хьалдаьлча хане дог дIа-хьа а сетте, цIий юха чудоагIа.

Массаж ечо хинна искусственни садоахийт «багах гIолла» е «багах гIолла ара а дойтан мерех чу а озийташ». Геттара чIоагIа шьла хинна кулгашца искусственни садоахийташ йола методаш хIанз тIехьашка йоалан латт. «Багах» е «мерех чу а озийташ багах садахийтара» могаш воацачун корта мамогга дукхагIа аркъала соттабе беза, цун мераж е баге хатикъигача кIада аигаца дIакъовл. ТIаккха, новкъостал деш воаллачо кIоарга са чу а зое шийн кер чура фо могаш воацачов багах е мерех чудохийт. Цу тайпара тзаш 16—18-заачул кIезигагIа доацаш фо чутоха деза минута. Цу тайпара, хIара доаккхаш дола садоаккх наькха улг кхоазза-диаззав тоIалаьчул тIехьагIа. Из болх кхы юкъагIа ца а буташ, сихха лор воалаве веза.

МоллагIча тайпара валар хилча, юха дийнлургвий саг? Дийнлургвац, из дийнвала мег, нагахь санна валар цкъаьнакхьа хиннадале, моллагIа катастрофа хиннача е лоазаьча хана хиннадале, вешта аьлча дог, пехкаш, хьож, дийхк толхаданза дола хана.

В. СОБОЛЕВА,
А. АКСЕЛЬРОД.

СССР медицински Iилмай Академера организм дийнъяра экспериментальни физиологе лаборатора Iилман болхлой.
(1964 шера 10 июне арадаьннача «Сельская жизнь» яхача газета тIара).

# САКЪЕРДАМЕ САЛОI

150 соагIа мехкдаьттадой химикийн бераш да Карабулака станице «Сунжанефть» яхача нефтепромыслови управлене хьайийлача пионерски лагере салоIаш. ЧIоагIа сакъердаме дIахьу бераша дешарах мукъа йола ха. КIирал шозза кинога хьажа, туристически походаш ергIйолаш хьалаш вIаштIехьдаьлад. ХIинзле а Лермонтовски моттигашка — Лермонтовен Валерика яхача юрташка даха хиннад бераш.

Отрядашта юкъе хьалхара моттиг яккхара хIара дешна спортивни яхьаш хул. Цу дакъе къаьстта доккха новкъостал ду общественни инструктораша дешархоша Цыганская Таниса Климиги Славан. Болх дика дIабихьар бахьан долаш «Спорта къона активисташ» яха значокаш еннай царна.

ЧIоагIа йоакхо ю берий воспитателаша а пионервожатеша а. Къаьстта белгалъяккха еза дикагIа йолча отряда керте латта Зинаида Васильевна Аникина. Цу отрядага я дружина байракх.

Лагера администраце (начальник йов. В. П. Миньков) бокхха болх бу бераша сакъердаме салоIара. ЦIи хезача яхаца, къаьнача большевикаша вIашагIкхетараш ду. Дешархой дукхача хаттараштa жопаш а телаш чIоагIа сакъердаме вIашагIкхетар хилар къаьнача большевикаца Ленин бIаргавайна хиннача О. И. Быковца.

С. ЧУХАРЕНКО.

Урус - Мартана районерча Шалажи яхача юрта йистерча «Раздолье» яхача лагере хьалхарча сменах садоIIаш 450 бер да. Пионераша безаме походаш ю, кхашка болх беча къахьегамхоша вIашагIбетталу, ВЛКСМ Ленина цIи ёшна 40 шу дизара хетаьь кхаь дийкаьара фестиваль ю. Хозе салоI бераша.

Сурта тIа: пионервожати пединститута студентка Арчакова Зина «Раздолье» яхача лагера гонахьара моттиг йовзийташ йоал лагере даьхкача берашта.

Н. Кобиашвили тексти сурти.

## Доазол дехьара

## ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА ХРОНИКА

НЬЮ-ЙОРК, 12 июнь. (ТАСС). ООН-а генеральни секретара У Тана хьаккхайкадир СССР атомни энергех пайда эцара йолча Пачхьалкхен комитета председатела заместитель В. С. Емельянов атомни энергех маьрщача гIулакхашта пайда эцара йолча дунен халкъашта юкъерча КхоалагIча конференце председателалла хьожавар.

Конференци Женеве хургья 31 августера дена 9 сентябре кхаччалца. Из комисси ООН-а вIашагIтох атомни энергеца йолча дунен халкъашта юкъерча агентстваца цхьана къа а хьегаш.

## КАПИТАЛА МЕХКАШКАРА КЛАССОВИ КЪОВСАМАШ

**Итали**

Мехка керттерча кхаь профсоюзни объединене тIахьехамах еш йола массане а юкъара 450 эзар текстильщика забастовка, «Унита» яхача газето беча хоамах, геттара дика вIаштIехьъяьнна лел. Цунна юкъе дакъа лоацаш ба итальянски текстильни предприятешкарча болхлоех 93 процент бараш.

11 июне 206 эзар машинаькъахочо 26 сахьата стачка йир Итале. Из дIаккхайкаьй ЭррригъюкъарчаИтальянски къахьегама конфедерацеа юкъе йоагIача профсоюзо. Мехка хIемашта сихха маьхIш тIадетталуш хиларца дувзаденна алапеш лакхдерга дIадех къахьегамхоша.

**Англи**

Оксфорда юххерча «Морис» яхача фирма моториш завода конвейераш юхасецей. Алапеш лакхдерга дIадехаш бола цхьан цехера болхлой балхахьа ца боагIаш сийначул тIехьагIа, еррига производство кхы гIар-тата доацаш йижар, хIаьта эзараш болхлой шоай цIа а бахар.

Мухьаш тIадоттара балхаш сайпар Ливерпула портерча итт кеме тIара. Къахьегамах тела мах лакхбелга дIадех до-

Электропередачий системе гIулакх деча 130 эзар соагIа болча болхлоша тIагIертта къовсам доаттабьчул тIехьагIа, котало яьккхай. Алапеш лакхдайта вIаштIехьдаьннад цар.

**Испани**

ХIанз диъ лагIча дийнахьа забастовка еш бола 10.000 къахьегамхой кхерабе гIерташ, Сан-Себастьяна районера пхи предприяте дIакъовла лаьрхIад франкистски Iаьдалаша.

Цхьаькха 10 предприяте администраце хьаккхайкадаьд забастовка «хьоаяьраш» балхара дIабаха ше дага хилар.

**Колумби**

Вальедупар яхача колумбийски городе кIал соцадаь шоай алапеш хьадехаш забастовка еш волча 1500 хьехархочун демонстраци хилар. Забастовка еш ба иштта алапеш кIалсоцадаь бола, Картахена яхача городерча лакхерча дешара заведеней преподавателаш а.

**Конго**

Элизабетвиллерча — Малхбоалех Катанга яхача конголезски провинцерча керттерча городерча хьехархоша забастовка кхайкаьй алапеш тIатохилга дIадехаш, яхаш хоам бу Франс Пресса агентства.

Забастовка хилар бахьан долаш преподавателаш боацаш висар 35 эзар соагIа школьник экзаменаш кулча ханна.

## ТАЬЗЕТ ЧАКХДАЬННАД

*ДЕЛИ, 13 июнь. (ТАСС). Селхан таьзета тIеххьара ди дар Инде. Мехка тайп-тайпарча доакошка дукха миллионаш бола индийцаш хоийжар Джавахарлал Нерус тIеххьара дакъа васлетага хьежжа индийски фецарча тIема кийий самолеташа цун дегIах ... чилла Инде кхаш тIа гIолла миштa дIахьерцар, «индийски лаьттах дIакъаста йиш йоаца дакъа» цунах хилийтар духьа.*

*Дж. Неру дакъа доага а даь лыкхача чиллах цхьа дакъа дIахьерцар Суратгархски пачхьалкхен ферма кхаш гIолла е (Раджастан яха штат). 1956 шера Советски Союзо даттаеIленца новкъостал а деш индийцаша хьаьнр из ферма малхо йоагаьча аьссалене. Дж. Нерус къасттa чIоагIа дакъа лаьцар Инде низи пачхьалкхен сектора экономика эффективностех символ а хинна дIалатта дола из ферма хьаеча. Соахка е тIакъа йоалар Нерус: из тайпа бIаь ферма Инде хилча, продовольстве проблема къаьста яьна хургьяр.*

*Дж. Неру шийн низ ца кхобеш чIоагIдеш хиннача СССР-ни Индеи халкъашта юкъерча доттагIалла дийнаца масалах санна дуьц тахан Суратгархски фермах.*

## Расисташа низаш ду

ЛОНДОН, 13 июнь. (ТАСС). Преторерча суда процессе бахке веш волча бархIенна аз йоацаш лабахта бахе судамеш йир селхан Къулбехьен-Африкански Республика расистски суде. Цу хьакъехьа Преторера хоам бу Рейтера агентства корреспондента.

ЮАР-а расистски режимо судега тIолле низ баьча цу патриотий цIераш ераш и,—расистски Iаьдалаша дIакъайлача Африкански къаман конгресса (АНК) лидер хинна Нельсон Мандела, АНК-а генеральни секретарь хинна Уолтер Сисулу, инженер, расисташа дIакъайлача демократий конгресса член хинна Деннис Голлберг, ЮАР-ерча индийски конгресса кагирхой лигай секретарь хинна Мохаммед Катрада, АНК-а боккхагIчарех цхьа кулгалхо хинна Гован Мбеки, Катски провинце АНК-а воккха деятель Раймонд Мхлаба, боккхий къулбехьенафрикански деятелаш Эндрю Млангени а Элиас Матсоаленди а.

Беррига цар хинна «бехк» Къулбехьен Африка халкъа эламий бокъонаш ялийтар духьа цар къовсам доаттабар, мехкарча апартеида политикаен расисташа деча низаштех уж духьалбовлар бар. «Iаьдала духьала тийша болх лелабу» аьнна ба Февруарда режимо царна духьалбаьккха бехк.

Процесс хулча, суд чуйолча цIеношта хьалхашка тахан Iурре дена гулбенна бIаьш нах бар. Судахо приговор Iодеш волавеннача хана Африкански къаман конгресса гимн илли даьккхар цар.

## *Куралла вахав*

МАЛХБУЗЕН БЕРЛИН, 13 июнь. (ТАСС). Селхан шийн аргIанарча курача аьнтаца укказа кхаьчар ФРГ президент Любке. Малхбузен Берлин Малхбузен Германе йоаццашехьа а цудухьа ФРГ официальни викелаша шоай гIулакхаш леладу моттиг цунах хила йиш йоаццашехьа а.

Любке варца дувзаденна селхан саррахьа городе Курфюрстендамма цхьан улице тIа малхбузенберлински студентий демонстраци хилар Малхбузен Берлине ФРГ президент хоржаш хоржамаш де лерхIаш хилара духьала.

## КИПР КХЕРАЕРГЬЯЦ

НИКОЗИЯ, 13 июнь. (ТАСС). Фамагусте ше къамаьл деш, Кипра президента Макариоса аьлар, араьхьара тIайоагIача моллагIча а агрессена духьалъотта кийча да кипрски халкъ.

*МОСКВА. «Волгоградски проспект» — цу тайпара доазув тIа а долаш табличкаш гучадаьннад столица Остаповский Новорязански пачкъий дIоахкала дагIача цIенош тIа.*

*Московски Совета Исполкомо вача решенах города-турпала цIи еннача хьердача проспектах Москверча Ждановски района керттерча наькъех цаI хурьба. Проспект хьайолалу Крестьянски застава яхача майдангара.*

*Волгоградски проспекто шиъ дукхагIа йолча участкашка вIашагIъюз интенсивно гIишлош хьалъеш латтача Нови Кузьминкашкарча дукхаза вIаштIардаьча цIенош кварталаш.*

*СУРТА ТIА: Волгоградски проспект.*

ТАСС фотохроника.

ФУТБОЛ

## КОТБОВЛА ЙИШ ЙОЛЛАШЕ А...

Оалаш да «шоайцига кхыметтел пенаша а новкъостал ду» аьле. Цхьабакъда, «пенаша» а Орджоникидзе цIерах стадион хьалъйизза гулбеннача футбол езараша а «Терек» Ставропольерча «Динамал» котъялар лоиш хиларо а новкъостал дацзар вай командана. Счет 1:1 а йолаш йистеьяьлар матч. Грозненски футболисташта чIоагIа лоархIаме а из матч, хIана яьлча РСФСР «Б» классерча командашта юкъе IV-ча зона хьалхара моттиг яккхара йолча яхье Батумера «Динамо» дIаьлча шоллагIча моттиге боагIа Ставропольера футболисташ. Цудухьа царгара ши очок яккха вIаштIехьдаьнна даларе Iалламате дика дар.

...Нийсса ялх сахьат деьлча дIадолалу ловзар. Цу сахьате атаке чухьел вай футболисташ. Цхьа минут а яалехьа «Терека» капитана П. Дьяченко шийга хьаепна бургац «Динамо» цаIаращта чутох Ю. Солнцев. Из судахочо дархIанзар, хIана аьлча Ю. Солнцев офсайте хиннвар. Хьалхара ялх минут а ялалехьа вIаштIа кхоазза саьгIара бургац тох грозненцаша. Хийнца счет хьаелла йиш йоле массехк моттиг нийслу, хIаьта а царех пайда эцац вай нападающеша. Белттала гуш да совле «Терекагахьа» йолга.

Хоза футбол гойт шинна команда — чоалхаве комбинацеш, лакха теми. «Терека» нападающеша аргIанара атаке хIайолаю. БархIагIча минуте А. Жердева теха бургац хьалаца магаизар «Динамо» вратара. Счет 1:0 хилар.

Цу хана дена хувцадалар ловзара сурт. Хьалхе хиннача кIалла тера а яи вай команда. Инициатива хьаьшашка я хIанз. 18 минуте «Терека» вратарь Козлов мара духьал саг воацаш вус «Динамо» центральни нападающи, бакъла бургац чутоха вIаштIехьдаланзар цун. Дукха ца ялалехьа штрафной хьожаю грозненцашта. НаIаращта 20—23 метр гаьнара чIоагIа йоацаш теха бургац хьалаца магаизар вай вратара. Счет нийсъялар — 1:1.

Иштта чакхъяьлар хьалхара тайм. «Терека» тренера Гречишникова аьтта оагIора ловзача Бордовских меттел ираволайт Галкин, хIаьта Микеева меттел ловз Юдаков. Цхьабакъда, ловзар вIалле а эргадалинзар. Шоайла лерттIа бувзам болаш бацар нападающеш. Iалахьмате дукха гIалаташ дора Школаияс. Цхьаькха а гIалат дора вай футболисташа. Ставропольцаш шоай наIаращта юхе ххьачача мара бокъонца оарцагIбовлацар уж царгара бургаш хьаяккка, хIаьта центре бургаш кхаьчача вай саг воацаш дукха моттигаш нийслора.

Ставропольера «Динамо» чIоагIа команда яле а дIадахача кIирандийнахьа котъяла йиш йолаш яр «Терек». 18-чен 21-чен июне Нальчикерчен Орджоникидзерчен футболисташца ловзаргба грозненцаш, цудухьа деррига а ле деза вай цига ловзача хана «Терека» мамогга дукхагIа очкаш яхара.

М. МУСИЕВ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

## ЛадувгIа

РАДИО: — 6.30—Юрта боахама болхлошта передача (эрсий меттала); 6.45 — ашараш; 7.10—«Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор; 7.20 — хоамаш; 8.15 — «Сердало» газета оагIонаш тIара; 8.25 — «Оперетта тIара дахкара ашараш» — концерт; 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (гIалгIай меттала); 16.05 — «Сона дукха еза опера» яха концерт; 16.30 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.45 — «Къонал» яха передача (гIалгIай меттала); 17.00—«Къилбаседа Кавказа экономически вахар» яха радиогазета; 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — «Бутта малхи лацар» яха беседа (нохчий меттала); 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.35 — «Халхара ашараш» яха концерт.

Город Грозне, Мира улицагIа 1/58 кв. 55, яхача гр-нас Вартанян Зоя Михайловнас суде деннад цига вахача шийн марагара Вартанян Сергей Абеловичагара ше хьаялархьа доьла дош.

Дош дувцаргда город Грозне, Ленински района халкъа суде.

Город Дербента вахача Подольский Василий Гавриловича суде деннад город Грозне, Магнитски улицагIа № 55, кв. 13, яхаш йола шийн сесаг Подольская Клавдия Семеновна ша йитарах дола дош.

Дош дувцаргда Октябрьски района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlена фронтовикий урам, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; бехктохама секретара—2-45-48; партийни дахарен, промышленни, юртбахамна, письмойн отделаш 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типография. Революции проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ05164    Заказ № 3381.

# ФУ БАХЬАН ДОЛАШ ХУЛ МОХК АГАР?

(Нистедоалар. Доладур 2-ча оагIо тIа).

...ае а дац цо. ХIаьта керттердар-м цхьаьнха да: 30—35 километрал дукхагIа дIадаржаш хилац вулканически мохк агар.

ХIаьта эггара дукхагIа хулаш дола мохк агар — из тектонически мохк агар да.

Фуд из тектоника яхар?

Цхьан метте ца латташ лаьттан чкъор лелаш хиларех из лелар бахьан долаш цунна хулача хувцамийн хьакъехьара Iилма да из. Кхыча дешаца аьлча, тектонически мохк агар оал вай лаьттан чкъор лелаш хилар бахьан долаш хулача мохк агарах.

ВIалла а меттахьа ца доалаш массаза а ше долча латташ санна хеталу лаьттан чкъор. Юххьанца хеталуш дола из чIоагIа нийса дац. Цхьан метте ца латташ лаьттан чкъор лелаш хилар вайга зелуш ца хилара бахьан алхха цаI да: цхьа моттиг зуви саго доаккхар 50 шу мара ца хиларах цунна доадама белгалдалац из лаьтта цу юкъагIа 25 сантиметр айдалар. Кхыча дешаца аьлча, вай лаьттан исторе дIоахалга диллача сов кIезига я сага йоаккхаш йола ха. Вай лаьтта дола 5—6 миллиард шу да.

Цудухьа геологически исторе чухь 100 эзар шерах а кIезига ха лоархI. Нагахьа санна 50 шера моттиг 25 сантиметр айялар сага холуш деце (шера 5 миллиметр), геологе лерхIачунга диллача из айдалар доккха да. Вешта аьлча, 100 эзар шера из моттиг 500 метр айлу.

Цу тайпара, цу масалца вай белгалйоаккха керттера уйла малагIа я аьлча, воай лаьттан тIара моллагIа моттиг вай хьанийцача а цхьан метте ца латташ лелаш да цига лаьттан чкъор, яхар я.

ЦХЬАЙОЛЧА моттигашка лаьттан тIоанаш Iочуух, цхьайолча моттигашка айлу, горизонтальни дIа-са дувл, хIаьта уж тIоанаш горизонтальни дIа-са дувларга хьежжа тедалу. Вай ханара лаьттан чкъора хьер эггара низ болашагIа долча моттигашка хул мохк агар. Вешта аьлча, лаьттан чкъора чу 25 километргара дьана 700 километрга кхоачаш йолча кIоарггаленашка чурча низаша теда а тедаш вIашагIйоах цу ханналца вIашагIъьяьна массиваш. Кхыча дешаца аьлча уж массиваш тедалу е лаьттан кIалхара дарбалаш шоайла вIашкатаI. ХIаьта лаьттан тIезен тIа цу хана мохк агар хул.

Цу тайпара, вай ханара тектонически лелам гучабувлача районашца дувзаденна да дукхагIча хьалле мохк агар. Советски Союзе цу тайпара районаш я Крым, Кавказ, Туркмени, Средни Азия. Крымски лоамий къулбехьара дакъа царга гIолла Iаьржача фордагахьа дIатIа а ухаш, лаьттан тIоанаш тедадалара системаца дувзаденна да Крыме хула мохк агар.

Дукхаха хана дена лаьттан чкъора породашка Iайна энерги я тектонически мохк агара энерги хьаьухьмалар. Из энерги лаьттан породий чIоагIалла тIехьаьлча, тIаккха тедадалар хул.

ДукхагIча даьнье хьалхе а йовзаш йолча мелденнача зонашка гIолла дIоахалашка тедалу лаьтта. Юха а юха а лела а лелхаш йола лаьттан чоанаш я чIоагIгIа уж дийлха моттиг. Цудухьа вайга хьалхе а лорадала йиш я мохк агар ишоттарах, нагахьа санна хьалхагIа а цу тайпарча районе низ болаш чIоагIа мохк аьгабале.

Укхаза ши-шегIа вывод юлу: мохк агаргхилар хьалхе а хара (хIаьта из вай ханарча Iилмахой лоархIамера деккар да) эггара хьалха Iалалмате дика хоаш хила деза вай планета чуьне миштай а цун чурча структурай гIулакхий белгалонаш малагIаш я а.

Мохк агаргхилар хьалхе а бокъонца ха йиш йолаш да. Хьаьдьа СССР-а сейсмически районировать карташ. Цар йиш хулийт мехкарча хьаштдолаш йолча пункте хулаш дола мохк агар мел низ болаш хургда доаза.

ДЕРРИГАЧА дунеа тIа Iо а яхка, лаьтта чкъора лелар миштад зембоаккхаш дукха сейсмически станцеш я. Мелла зIамига дар а лаьтта хьар геттара цIена хьалоацалуш йола тайп-тайпарча системах аппаратура оттаьй станцешка.

Эггара толашагIа йолча тайпара аппаратура а йолаш цу тайпара сейсмически станци Грозне а я.

1963-ча шера январь бетта 11-гIа ди дIа а довлаш 12-гIа ди хьаоттача бус дIаязадир цIена Грозненски мохк агар, 5 балл низ а болаш, города къулбехьарча йистте эпицентр а йолаш дар из мохк агар. Бийса яхача хана хинна доллашехьа а городе бахача наха зелуш хилар из мохк агар.

Кавказски моттигерча мохк агара регистраци ю Iан вай грозненски сейсмически станци. Цо дIаязду геттара гаьна хинна мохк агар а, масала Чилийски, Тихоокеански, Турецки, Ирански, иштта кхыдараш.

Къилбаседа Кавказе из тайпа станцеш еррига а кхоъ я. Кавказски станцеех дукха а дукхагIъяраш мохк агар дукхагIа чIоагIагIа а хулаш йолча Закавказьен Кавказски лоамий дукъал тIехьашкахьех яхкай, хIана аьлча вай района дукха кхераме а мохк бохабеш а дац мохк агар, цхьабакъда, мелла зIамига дар а Iомаде деза мохк агар. МоллагIа йола мохк агар Нохч-ГIалгIай республике 80—100 хул. Цар массане а эпицентраш дукхагIча даькъе Грознена гонахьарча доекъашка я. Дукха низ болаш хилац вайцигара мохк агар. Цар эпицентраш города центра 20,4-и 80-и километр мара гаьна еце а, из мохк агар бахача наха холуш хилац.

Грозне, Гудермесе, Шаьла эггара чIоагIагIа долча мохк агара низ 7 баллага дIакхача йиш я. Вай республикех царга хена дIа мел ийкха дакъа ялх балл йолча зонана чудоагIа. Цар эпицентр 3—5 километрал кIоарга хилац, вешта аьлча, кавказски кхьяраш а санна, кIоарга яц уж. Малхбоалехьа хулача мохк агара эпицентраш 100 километргара дьана 700 километрга кхоачаш кIоарга хул.

Т. АХМАТХАНОВА.